

A' Budapesten fenallitando jatekszinröl. (Über die zu Ofen-
Pesth zu errichtende Schaubühne.)

Egyet, bet
Buda 1834

Signatur: 55636-A
Barcode: +Z155595603
Zitierlink: <http://data.onb.ac.at/ABO/%2BZ155595603>
Umfang: Bild 1 - 104

Nutzungsbedingungen

Bitte beachten Sie folgende Nutzungsbedingungen: Die Dateien werden Ihnen nur für persönliche, nichtkommerzielle Zwecke zur Verfügung gestellt. Nehmen Sie keine automatisierten Abfragen vor. Nennen Sie die Österreichische Nationalbibliothek in Provenienzzangaben. Bei der Weiterverwendung sind Sie selbst für die Einhaltung von Rechten Dritter, z.B. Urheberrechten, verantwortlich.

Hinweis: Das Dokument enthält hinterlegte Textdaten, die eine Suche in der Datei ermöglichen. Diese Textdaten wurden mit einem automatisierten OCR-Verfahren ermittelt und weisen Fehler auf.

KAIS. KÖN. HOF

BIBLIOTHEK

55.636-A

Alt-

~~3. Oct. 192.~~

21

55636-A

2010

24

A'

BUDAPESTEN

FELÁLLÍTANDÓ

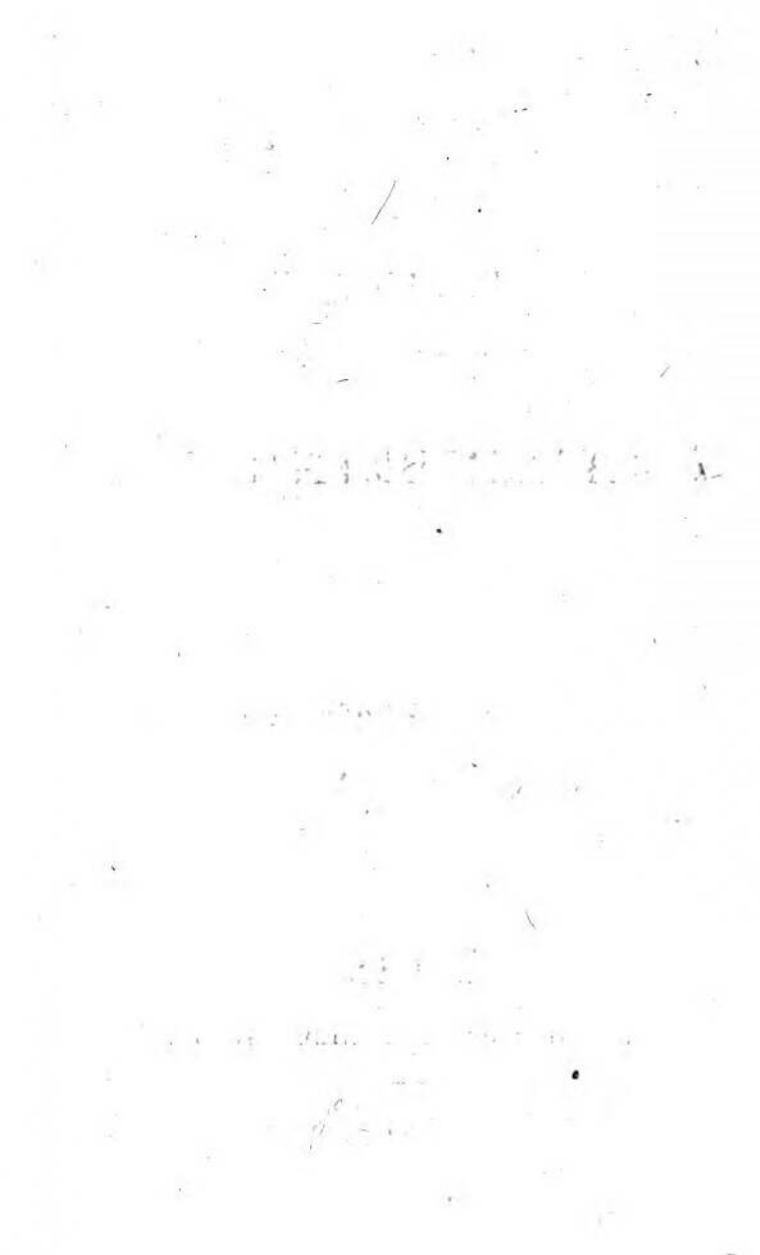
JÁTÉKSZÍNROL.

PEKHATA KÁROLY.

BUDÁN,

A' MAGYAR KIRÁLYI EGYETEM BETŰIVEL.

1834.

TEKINTETES
IPPI
BYDESKUTY LAJOS ÚRNAK,
TÖBB NS. MEGYE TÁBLABÍRÁJÁNAK,
TISZTA HONSZERETETE
'S
IRÁNTAM ÉRZELMEÉRT,
TISZTELET 'S BARÁTSÁG
JELÉÜL.

Ha igen kevesen gondolkoznak 's combinálnak, akkor hi-
hetőleg nem fejlenek ki a' dolgok olly tökélyre,
mintha többen forgatnák azt fejökben.

Gr. Széchenyi István.

E L Ő S Z Ó.

A' nemzet ügyében fölszólalni 's véleményét — melly tiszta szándékból eredve, ha czélirányos felvétel és alkalmazás által, ha pedig gyenge belátó- 's ítélő tehetséggel bírván a' felszólaló megczáfoltatással, 's így minden esetre hasznos következetü, nyilván és szabadon előterjeszteni úgy tartom minden hazafinak nem csak hatalmában áll sőt szoros kötelességében is. Ezen hiedelmem 's a' magyar tud. Társaságtól feladott kérdés: „Miképen lehetne a' magyar játékszint Budapesten állandóan megalapítani“ valónak egyedüli ösztönöm jelen értekezésemet közre bocsátani. Nem azért mintha vele elkéstem volna nem terjesztém azt, azon jeles férfiak egyetemének elibe, kik a' hon javának előmozdításában olly szép buzgalommal 's már kezdetben is annyi sikerrel fáradoznak, arra nekem más okom volt, melyet azonban itt nehogy érdektelen dolgot hozzak említésbe, elhullgatok. — Közös érdekü dologban nyilvánosság legyen. A' jövődő fog-

ja bebizonyítani, minő mértékben volt helyes javaslatunk 's a' most hozott ítélet. — Ha az elv: *Budapesten állandó magyar játékszín megalapítására külön színház nem kívántatik*“ másoktól felállítathatott, szabad azt nekem valamig iránta meggyőződésem el nem döntenek, nem csak elfogadni, de fejtegetni 's terjesztetni is. — Becsülök én minden gondolat és szándékot, melly hazám és nemzetem javát óhajtja, ha azok használtatását szinte célirányosnak nem tartom 's ellenök kikelek is; 's ezt az enyéim iránt is kívánni teljes jogom van. Megvetni azt és gyűlölni ki tiszta kebellet velünk egy véleményben nincs, nem a' jelen századhoz nem szabad nemzethez illő érzelem; balvéleményéről meggyőzni 's jó utra vezetni kötelesség, „Nincs olly bölcs a' világon — mond egy lelkes hazafi — ki még igen sok hasznossal ne nevelhetné tudományát, mint viszont alig van olly tudatlan a' földkereken, kitől egyet és mást nem lehetne tanulni. Minden emberben van valami jó, mint virágokban méz, 's így — én is — remélhetem a' közönség engedőleg fogja ezen értekezést fogadni.“

Felvilágosításul.

Udvardi urnak a' tudom. gyűjt. közlött 's a' 4 l. felhozott állítása ellen nem más okbul keltem - ki, hanem hogy ollyas vélemény melly nemzetünket ott is, hol nem kellene homályba helyezi, kiirtassék.

5 l. ezen szók alatt: sőt azok között is kik a' nemzetnek életet akarnak adni.“ Udvardi úrnak „Élet“ czimű munkája értetik.

Igen is átlátja az értekező a' már létrehozott gőzhajók nagy szükségét és hasznát, minél fogvást a' 76 lapon említést roluk csak azon okból tesz: mert félhető, hogy időelőtti szaporodásuk által a' fuvarozásból élő sok ember keresetét talán egyszerre elveszthetné.

Nyomtatási hibák.

<i>Lap.</i>	<i>sor.</i>	<i>helyett</i>	<i>olv.</i>
11	6	lévén	levén
12	27	:	-
37	1	tézetekiéhez	intézetekéihez
59	29	tehattéd	tehetség
65	24	körölmény	körülmény
66	24	szülcmény	szülemény
70	11	szineszinket	színészinket
74	2	eset ben	esetben.

Mind azok, kik a' játékszín által eredhető sikert, nem ugyan a' most csaknem közdivatu izlés után, melly szerint talán nem sokára a' Muzsák és Grácziaák színeinken tetszhetőleg alig jelenhetnek-meg, hol a' hangászat, festés, a' színész, sőt maga a' költő is, minden erejét, szív 's lélek képzés helyett, érzékiség-tompító csiklandozásra fordítja, hanem a' drámai művészet eredeti, tiszta valójában létező érzelem, izlés, szokás nemesítő 's erény serkentő hatásos elemek után veszi fontolóra; kik tovább józan elmével az önnemzetiségben 's annak műveltségén személyes állásaik dicőbb létét érezvén, ennyi balvélemények homályában is jól látják, mi függ a' honi nyelvtől, 's mi ennek kiműveltetése 's elterjedése által a' nemzetiség kifejlésére 's lelkülete jámbor szilárdságának meggyökerítésére azon intézettől, *hol az emberi lélek és szív egymással öszhangzólag, édes an-*

dalgások 's kellemes mulatkozás között tanulhat-meg minden szépet és jót; kik végre azon veszteséget, mellyel a' nemzeti bel-erő nem annyira állandó honi játékszín hiánya, mint inkább az idegennek létezése miatt szenved, fölérni 's e' mellett fájlalni tudják: azok bizonyosan nyugtalan vággyal találgatják 's óhajtva várják azon időpont' bekövetkeztét, midőn majd elég elszántság 's akarat leend egyesülve, a' nemzeti színészet maradandó sikeres talpkövének létesítésére. 'S valójában mi is lehet óhajtásunkhoz illőbb mint ez, mi is lehet egy igaz hazafit kielégíthetőbb 's megnyugtatóbb, mint azon eszközöket, mellyek a' honi nyelvet, mellyel mindent a' mi nemzetünk sőt az emberiség dicsére méltó, kivihetni, nélküle pedig semmit, 's általa a' műveltséget 's közboldogságot — mellyből kiki állásához képest részesül — terjesztik és emelik, minél előbb teljes 's célirányos működésben láthatni.

Mennyire legyen ez időpont tőlünk, évekre, tizedekre e? — mert tartós szendergésre csak álom jöhet — eddig tett tapasztalásomnál fogva nem sejdíthetem; 's csak azt tudom, minél valóbban isméréndjük ebbeli föltételünk' sikerülhetése aka-

dályait, 's minél fogatosb eszközöket választunk játékszínünk' azok közötti felállítására, annál könnyebben, annál hamarébb 's bizonyosabban jutándunk-el hozzá.

Ezen akadályok, midőn idegen játékszin majd minden előbbkelő városinkban, mint teszem, Pesten, Pozsonyban, Temesvárott, Zágrábban, különös áldozat 's buzgókodás nélkül állhat; a' honi ellenben, nyughelyet sehol sem találva, országszerte vándorlani, vagy itt ott úgyszólván szána-kozásból nyújtott alamizsna után tengődni kénytelen; midőn az ország egyik fővárosában roppant játékszín épülhetett ugyan, de benne a' honi Muzsáknak felléphetni szerencse 's csaknem kegyelem; midőn az egybegyűlt nemzet színe az ő jelenlétöket alig sejdíti és kívánja; midőn egy 12 ezernyi külön nyelvű lakosokat számláló város, mint p. o. Temesvár, német játékszint évről évre tarthat, egy másik ellenben, négyszer annyi magyar ajku népével, mint Debreczen, a' honit kebelében évenként 4—5 hónapnál tovább alig apolja; midőn a' magyar játékszín megalapítására tett több évi fáradozások, mint Kassán, füstbe menni készülnek, 's következesök nem egyéb, mint a' kimultnak vélt idegen játékszín ujonti föléledése;

midőn több nagy erőködéssel épült játékszínek, mint Aradon, Kolosvárott, Miskolczon, oily magános hajlékokhoz hasonlók, mellyek hajdan vándorok számára épültek, többnyire üresen állanak: akkor bizonyosan nem kívül rajtunk, 's így nem egészen pénzszűke miatt, vagy abbeli viszonyink' hibás elrendeltetéséből, nem színészetünk fejletlen állapotjától, legkevésbé pedig — mint többen, vétkes részvétlenségét némelly rangra 's méltóságra elébbkelőnek mentgetni, 's így őket vagy érdemlett szemrehányástól oltalmazni, vagy pedig részvétre édesgetni akarván, állítják — nézőségünk zajos, korlátlan viseletétől, hanem azon kutfőből származnak, honnét ezek, 's előmenetünk minden más akadály, tudniillik nemzetiségünk, 's a' közértelmesség alanti 's kifejletlen létéből.

Vannak, kik a' magyar nemzetet választott népnek elnevezve, így okoskodnak: *„midőn más nemzet minden alacsonyságra alkalmas, és tud lenni kötélén tánczoló, kutyamulattató, hasból beszélő; tud lenni pojácza, komédiás, inas, kellner, marqueur 's a' t. a' magyar valami különös, nem tudhatni (?) mi érzésből soha illyenekre nem vetemedhetik, mintha mind arra tartana*

számot, hogy ő úrnak született nem inasnak, vagy mintha derogálni érzené a' magyarnak az e'féle kicsinységeket“ 's végre e' mély belátással merített népisméretből azt következtetik: „ez oka, hogy a' nemzeti theatrummal semmire sem mehetünk.“ Gyakran hallám e' bölcsességi szavakat, de rajtok — a' sok paradoxon között — nem akadhatam fel mind addig, valamíg egy öly férfinak értekezésében nem olvasám, kinek, mint tudományért kijeleltnek, lelkében derültség 's józan ítéletnél egyebet nem keresheték. Ezen férfi Udvardi János úr, földmérő 's tudom: társasági tag. De nem is máskép mint szégyenlve 's fájdalommal — hogy még literatorink, sőt azok között is, kik a' nemzetnek életet akarnak adni, illy gondolkozásuakra akadhatunk — idéztem elő ezen sorokat, hol a' művészet legnemesb 's öly nagy hasznu ága, az élelem keresés legalacsonyabb nemei közé számláltatik, nemzetem pedig öly tulajdon miatt emeltetik más nemzetek fölé, sőt azok fölé is, kiktől századokra maradt-el, melly benne valóban a' legaljasb, minden szép és nemes elfogadásától irtózó lelkületnek lehetne csak bélyege. De különben is alacsonyására válhatik-e valamelly nemzet-

nek, ha minden szabad kereset-módra alkalmas tagokat mutathat, 's mostoha álladalmában inkább kíván 's ügyekszik elfogultlan magát akármi csekély 's nevetségesnek tetsző foglalkozásra adni, 's a' választott, úrrá, csupán nagyra és szépre teremtett népet, testi idominak műveltsége által, türedelmének, éles és találós elméje 's ügyessége terményivel gyönyörködtetni, bámulásra ragadni, pénzből költeni, keblét sajátságától megfosztva elaljasítani, mintsem, ha csak manna nem hull, elvetemedve vagy pedig nyomorogva élni? Valljon mi nevetségesb medvét tánczoltatni-e, vagy pedig mint medve tánczolni? Mi lealázóbb, polgártársakat mutatni-e, kik pinceszér- 's marqueurségre alkalmasok, vagy pedig úti fogadóinkban tisztátalan szegény zsidót tartani, 's vele a' sábest, hideg szobában 's éhes gyomorral megülnünk, 's ha csak billardozni akarunk is, idegen nyelvet tanulni? Hát még a' nemzeti játékszín hijányát minő ésszel lehet a' nemzeti lelkület nagyságának bebizonyítására dicséretkép fölhozni, egy intézetét, mellynek nem léte leghitelesb tanújele sorvadságunknak. Így tehát hasztalan minden ügyekzet, 's úgy-e uraságra született Ingenieur

ur, ki munkára kegyesen leereszkedvén, még az emberi boldogság határit is egykor kimérni, máskor pedig a' paradicsom holletét megmagyarázni, 's a' magyar nyelv jellestégét e' hallatlan, minden nyelvtől utolérhetlen hexameterrel:

sz. r. l. m. k. v. l. n. ny. i. e. p. v.;
 's megint azon hallatlansággal, hogy rajta, egy magánhangzón 's kiváltképen az e betűn egész verseket lehet írni, megmutatni méltóztatott; ugy-e bámulatos bölcsességü uraim, ne is fáradozzunk, nehogy valamikép e' fölséges érzésben „*uraságra születtünk*“ megzavartatva, magunkat nemzeti játékszín felállításával olly nemzetek sorába, mint teszem az angol, franczia, német, alacsonyítsuk-le. Építsünk inkább, Eperjes, Zágráb példáját követőleg, játékszíneket idegenek számára, tanuljunk idegen nyelvet, hogy őket megérthessük, 's bizonyítsuk, hogy mi vagyunk minden nemzet között elsők, kik Udvardi úr elve szerint, a' nyelvet csak gyarló eszköznek vevén, nyelveinket minél jobban összekeverni, 's így más nemzetekkel — az egy akol és nyáj idejéhez jó előre készülgők — rokonulni törekszünk. — *Nem ritkaság ugyan, de még is szép dolog a' józan ész.*

Úgy vélem még eddig minden nemzet, melly külön független létét érzeni 's becsülni tudta, 's megalapítani ügyekezett, szorgos figyelemmel volt ugyan a' külföldre, 's azt minden hasznos lépteiben követte, de művei után nem sovárgott, azokat nem készen kölcsönözé-el, hanem inkább öntehetségit összeszedvén, 's kifejtve azokhoz hasonlót, eleinte ha kevésbé tökéletest is, de sajátit, nemzeti lelkületével 's álladalmával egyezőbbet alkota. Így lön más egyebek között külön művelt nyelve, külön művelt játékszíne minden, nem képzetileg élő 's csinosbult nemzctnek; a' mi nem történheték-meg', ha azokat, mivel egy más nemzet nyelve vagy játékszíne fentebb lépcsőjén állott a' culturának, 's épen azért gyámolításra 's bővebb kifejlésre segíteni elmulaszthatlan szent kötelességnek nem tartandják. — Valóban igen különös és fonák gondolkodásmód a' hon' dramai művésze iránt, azon okból viseltetni hideg részvétlenséggel, mivel a' külföldéhez képest még igen fejletlen, egyszersmind olly vétkes, mint azon anyáé, ki gyenge szülöttjét, a' miatt, mert egy nemi társának magzatja épebb, elhagyná 's veszni engedné. Valljon másoknál nem volt a' szinmű-

vészlet soha is bölcsőjében, hanem egyszerre tökély-teljesen, mint Minerva Jupiter fejéből, termett elő, 's valljon elhagyatva, idegen pártoltatása mellett emelkedék-e föl most már nekünk szabályul ajánlkozó tökélyre? Vagy tán példát tudunk, hogy Apoll, társaival, valahol már egyszer fényes lakjából alászállt, 's az óhajtokat minden fáradozástól felszabadítva, kész, tökéletes játékszint teremtett, 's ezt nálunk is történhetőknek véljük? Igaz ugyan, nyelvünk minden haladása mellett sem ért még a' tökélynek olly fokára, 's azért színésztünk sem, minőt állandó játékszín kíván; de száműzve annyi ideig 's akkor, midőn másutt a' honi nyelv természetes jogaiba lépett, az előbbkelő sőt még a' középrennd' társas köréből is, azt tehette-e, 's most is szendergésünkből talán ébredvezve, midőn nemzetiségünk egyedül biztosító eszközét, honi nyelvünket, elnyomatástól megmenteni törekszünk, mi figyelmet fordítunk a' színészetre, melly azt leginkább megkedveltetné, terjesztené 's csinosbítaná? Shakspeare, Molière, Göthe, Schiller, Lessing, Tieck, Engel, Garrick, Kean, Talma, Eckhof, Sidon, Mars, nem illy környülményekben születnek. Volt-e még fővárosink

valamellyikében állandó nemzeti játékszín, 's a' hol volt, ügyeltek-e reá az úgy nevezett jobbizlésűek? kik írtak eleddig dramaturgiáról, és színbirálatokat, 's hogyan? ki tünődött azon, miért nem tetszének játékszíni előadásink? Elég volt az, hogy nem tetszettek, elég, külföldit gyámolítva, jobb izlésűeknek tartatni, mint azon tárgyra fordítani figyelmet, költséget, melly legálább józan gondolkodást 's ezzel mindég egyesülve lenni szokott hazafiskodást bizonyított volna. Nem játékszínünk tehát 's színészink okai ismét a' tapasztalható hűtlenségnek, hanem inkább hideg részvétlenségünk; a' mi nem egyéb mint nemzetiségünk 's a' közértelmesség fejletlensége. — Fővárosunkban honi játékszín nem léte, dramai litnratúránk' mezején a' nagy terméketlenség 's a' sok üszög, színészink' műveletlensége, nézőségünknek, vélt illetlen, a' jobb izlésű nézőt elriasztó viselete innét származnak, innét minden más kigondolható akadály is.

Ezen akadályok elhárítására alkalmas, bizonyosan sikerítő eszközöket javasolni, vagy átaljában azokról csak melleleg szó-

lani is nem ide tartozik, sőt épen az tárgya felszólalásomnak, megmutatni, miként lehetne minden további haladék nélkül, mostani környülményinkben állandó 's való sikerű nemzeti játékszint alapítani: bizonyos lévén az, hogy mihelyt a' nemzetiiség, 's vele műveltségünk, nagyobb élet-erőben leend, akkor a' játékszínnek lehetőségig magas tökélyre viteléről, nem pedig tartós életbe hozatásáról kellek gondoskodnunk.

Állításom valóságát, tudom, senki sem hozándja kétségbe, valamint azon közössé vált elvet sem, hogy 'e' tárgyi czélunkat csak úgy érhetni-el biztosan, ha legelőbb is országunk fővárosában, Budapesten tétetik-le alapja egy állandó nemzeti játékszínnek; eldönthetlen igaz állítás lévén: *„hogy habár honunk nagyobb és kisebb helyein több vagy kevesebb jó szerencsével elde-gélhet és tenghet valamelly színész társaság ezentúl is még több századokon keresztül, soha sem fog azért általányos színházi siker az ország akármi nevezetes helyein, akár-hány századok alatt is, némi tökélyre kifej-teni, míg Budapesten rendes színház elbo-molthatlan fel nem áll.“* 'S azért részint a' külföldi színek történetére, részint pedig

az értelmesség 's Széchenyi gróf' magyar játékszínről írt becses munkájára hivatkozván, minden hosszadalmas ismétléseket kerülve, kitűzött czéломhoz minél rövidebb úton sietek.

A' csak most érintett elvnek pártolói — mellyet leginkább nevezett lelkes hazánkfián közönössé — különböző nézetiknél fogva, kiváltkép két felekezetre oszlanak. Az egyik annak megvalósítására Pesten egy külön nemzeti játékszint tesz elkerülhetlenül szükségessé; a' másik ellenben ezt elmellőzhetőnek véli 's a' nemzetit a' már régtől és folyton divatozó némettel akarja a' már fenálló díszes palotában egyesíteni. — Vannak ugyan még olyanok is, kik mind a' két módot megvetve, a' német játékszint Pesten egyszerre eltöröltetni 's helyébe a' nemzetit állítani kívánják. Ámbár ezen kívánság nem egészen helytelen 's okokkal támogatható, mellyeket a' buzgó honszeretet kivált, balságoknak nem tarthat, de még is mivel erőszak csak czél ellen szülhet következt, 's ott kivált hol egyesülésre van legnagyobb szükség, elégtelenségre 's viszálykodásra legkisebb alkalmat is nyújtani felette káros, azt még kedvezőbb esetben se vélhet: ném elfogadhatónak, ha tudniillik szándé-

kunk kivihetésének mind magunkban mind pedig másutt kevesebb akadályai volnának is, mint mostan valóban vannak. Minél fogvást csak a' két előbb említett eszközlést vehetem vizsgálatra, a' végett, hogy közülök azt jegyezzem - ki, mellyel legkönnyebben, tehát leghamarébb is, legbizonyosabban és legtöbb sikerrel lehetne elérni valahára, érzékeny ohajtásunk beteljesültét.

Ha ezen föltételek megléte, valamelly intézet megalapítása módjánál, — mint kétségtelenül hiszem — annyira kedves, hogy több javalt, vagy ajánlkozó módok között mindenki bizonyosan azt választandja használtatásul, hol azok legkielégítőbb mértékben mutatkoznak, az, már rég szándékban levő játékszinünk felállításánál, a' mit ébredő nemzetiségünk gyarapodása, java, haszna 's becsülete talán mindenek felett legjobban kíván, bizonyára még kedvesb jelenetü leend.

Hogy imént kijegyzett föltételim ama felekezet tervében, melly fővárosunkban külön magyar színházat kíván építtetni 's a' nélkül célunkat soha el nem érhetőnek véli, épen nem vagy csak igen csekély mértékben találtatnak - fel, 's hogy szerinte tehát játékszin nélkül még talán igen húza-

mos ideig kénytelenítetünk maradni, már csak a' nemes Gróf érintett munkájából is kitetszik; mert az ő, pontos combinatióból eredt őszinte vallomása, melly szerint a' színház felállításához, nagy takarékossgal kiszámolt 200 ezer pengő forintot mostani állapotunkban mingyárt összeszerezhetőnek még csak nem is gondolhatja, sőt mi több, még e' somma megléte után se akar kezes lenni, hogy játékszín Pesten apodictice felálland, nem egyéb, mint más szóval: még most egy könnyen és hamar állandó honi játékszínre szert nem tehetünk. 'S ebben neki tagadhatlanul igaza van, de épen ez a' mit nem egyeztethetek össze, hogy még is olly módot javasol kérdéses czélzatunk eléggé soha nem sürgethető kivitelére, mellynél nem csak bizonytalan a' siker 's egyedül a' jó szerencsétől 's időszellemtől függ — a' mi igen változékony — hanem egyszersmind nemzeti becsvágyunk is érzékenyen megsértetik; mert ha volna, mint valóban van is — fájdalom! minden tekintettel szemlélhető — jele bel nemzeti életünk gyöngéledő állapotjának, ugy kétségkivül ezen játékszín lenne a' legnagyobb, kivált ha azt, majd nem száz ezer főnyi magyar népség mellett, talán nem sokára kinyitattása után bezárva,

vagy a' mi épen annyi üresen látnánk; 's ez igen könnyen megtörténhetik, sőt — valamint alább bemutatom — minden bizonyára meg is fog történni. Ekkor mi leend sikere annyi évi reménynek, fáradozás és tetemes áldozatoknak: elhidegülés és könnyen újra fel nem ébreszthető csüggedelem.

Lehetnek, 's tudom lesznek is és pedig számosan, kik jóslatomat, a' szokott „ki mondta“ kérdésnek következtetésében, gunyosan kinevetve, csupa alaptalan, 's annyi jeles férfi 's a' közönség nagyobb részének hiedelmével vakmerőn ellenkező alaptalan képzelgésnek fogják tartani; 's én mit tehetek egyebet, fájlalva hogy honomban tapasztalásból 's körülményinkből még mindig kevés vagy épen ellenkező tanuság merítettik, őket a' balvélemények néptódulta ösvényéről, némelly fölvilágosítások által, ha lehetséges leend, kikalauzolni.

Ugyan is legyen szándékunk kivitelében tehát még most is néhány évnvi veszteni való időnk, gyűjtsük - össze alattuk a' színház felállításához megkivántató költségeket, készitessünk egyes műértőkkel hozzá terveket 's ezek legjobbika szerint álljon végre Pestnek legszebb helyén a' magyar játékszin, évenként hat és több ezer szabad intézkedés-

re kész jövedelemmel, valljon csupán ez által célhoz jutunk 's a' várt sikert elérjük e bizonyosan? Én úgy tartom: nem, mert nyilvános játékszin, mellynek jövedelmei bizonyos alapítványbol 's nem érdekiből folynak, szánakozást gerjesztő intézet, melly ideje előtt tűnt-fel 's ha mingyárt össze nem omlik is, csak kevés haszonnal tengődik. — Ugy vegyük a' dolgot a' mint van, 's ne más-kép, vagy a' mint tetszónék, 's csalhatlanul meggyőzetünk, hogy az építendő játékszinnek sorsa és hatása ennél más nem lehet; 's ha minél előbb célhoz vezető uton akarunk lenni egészen más irányt kövesünk.

A' mult idő, melly Pest kebeléből a' magyar játékszin számüzte 's annak több izben próbált visszatértét valóban vétkes és méltán szégyenlhető hidegséggel mindenkor megakadályoztatá, sőt maga előhaladásától sokak által az olly annyira magasztalt jelenkor is, melly budai színházunkat a' honi Muzsáknak véletlenül megyitotta ugyan, de szembetűnő, alamizna szedegetésre kénytető részvétlensége irántok, tartós maradást épen nem ígér, úgy vélem eléggé bebizonyítják állításom valóságát, 's azt is, hogy Budapesten külön magyar játékszin annyi

érdeket, mennyi állandóságához és sikerüléséhez kívántatik, még most nem szülhet.

Tudjuk mi azt, fogják tán majd visszanozni a' vitatás alatti elvnek pártolói, 's épen azért akarnók játékszinünket biztos alapítványból évenként folyandó jövedelemmel ellátni, honnét ne talán csökkenhető járadalmait pótolgatván, magát folyamatban fenntarthassa. De ugyan nézzük, minő számolás, ez, 's vele célhöz jutni e?

Felállítandó, vagy is inkább — a' mit nem kívánnék — már fenálló alapítványos jövedelmü külön játékszinünknek hatására nézve ugyan is két féle irányt lehetne adni, vagy tudniillik a' józan` kívánatnak, vagy pedig a' mostani izlésnek megfelelőt. Azonban vele se így, se amugy nem boldogulhatni: mert ha az első módot választjuk, azaz: úgy rendeljük- el intézetünket, hogy az ne legyen csupán mulatságos időtöltés helye, hanem benne inkább olly darabok adassanak, mellyek az emberi szívet 's lelket jobbitják 's nemesítik — mire nálunk olly igen nagy a' szükség — akkor igaz hogy mind a' színház felállításában 's belső elrendelésében — körülményinkre nézve, mellyek nagy takarékossgot javálnak, mind pedig a' művészet ezen ágától várható ha-

szon tekintetéből, legjobb uton leszünk a' kitézött ezélhoz; de fájdalom! csak képze- tileg 's nem valósággal, vagy is tulajdon- kép mondva, mostani álladalmunkban, midőn már magunkat kezdökké nem tehetjük, 's egy játékszin divatozik régóta honunkban, melly füleinket idegen hanghoz szoktatá, vonzódásunkat a' honi iránt — különféle balvéleményeket szórván - el — meggyöngí- té, sőt keblünkől jobbadán ki is óltá, vég- re midőn általa már izlésünk bizonyos kön- nyen meg nem változtatható irányt vett. — Vagy talán azt gondoljuk — mert szép re- mények tengerében uszkálni 's árkon innen hopot mondani, nálunknál senki örömejobb nem szokott — mihelyest játékszínünk meg- nyitattik, azonnal más fordulatot vesz a' mostani érzés és gondolkodás - mód, 's azon tárgy, melly jelenleg ezer közül legföllebb ha tízet érdekel, ugyan annyi számból nem többet tíznél hagyand majd érdekeltlenül, 's csak ezeknél lesznek kívánatosbak a' pom- pás, megszokott német játékszin fényes mu- tatványai, a' magyar csinos, de egyszerü színnek való dramai hatásra előadott játéki- nál? Ehhez, nekem legalább, kevés remé- nyem van, kivevén ha a' színház alapjával valami talisman tétetik - le, melly azonban

több hódító erővel bírjon mint természeté vált szokásunk 's vonzódásunk a' honihoz, különben a' német színnek hozzánk könnyen szerezhető bő aratásra be - bekalandozó hősein, sőt még Lumpaci Vagabunduson 's több társain sem diadalmaskodhatik; azaz játékszínünk többnyire üresen fog állani, valamint most a' budai sőt pesti játékszín is, mihelyt opera, ballet, tüneményes látvány, vagy pedig külföldi színész nem jelentetik a' színczédulában. — Belőle tehát ezen irányzatként, minden alapítványa mellett is kívánt érdeket és sikert várni nem lehet; 's végre mivel a' német játékszín, melly a' miénkénél sokkal fejlettebb, tehát több erejű, mindent el fog követni, hogy kedvelő nézőségét megtarthassa sőt szaporítsa, Thaliánk papjai, mint egykor a' rondellából, vándorbotra szorulnak.

Ha ellenben egykedvűleg a' színművészeti siker minősége iránt, csak arra fogunk törekedni, hogy játékszínünk legyen 's elibe a' másik irány szabatik, tudniillik hogy a' mostan divatozó izlésnek feleljen - meg leginkább, ugy intézetünknek a' némettel versengeni, küzdeni kell, a' mi sok erőt, sok tehetséget kíván; már pedig mi azokkal — csak valljuk - meg őszintén — fölötte cse-

kély mértékben állhatunk - ki, minő karban van nálunk a' színművészet minden ágaiban 's a' vele rokon egyéb szép mesterség; hogy jelenleg az egész két magyar honban egyetlenegy színészt vagy dalost se találhatni, ki rendeltetéséhez minden tekintetben kielégítő tulajdonokkal méltólag kérkedhetnék; hogy idő és pedig sok idő kívántatik ahhoz, mire a' színművészet bimbója kifeshetetik. Nem fogjuk tehát becsülettel, bár minő leendő is az erőködés, kiállani a' vitát, amaz ellenféllel, ki egyéb bő segéd forrása mellett honosink tetemesb részének hajlandóságát is teljes mértékben bírja; sőt inkább hiszem, hogy hibás elv után intézett működéssel tehetségünket megrongálván erőnket fölemésztvén, czélt, a' mi nem színház, hanem játékszíni siker, ekép se fogunk érni; mert annyi áldozatokra - főkép semmi következményért — hogy huzamos ideig fődöztethetnék színintézetünk kevés jövedelem mellett, eként tömérdek költsége, számot épen nem tarthatni, Thaliank diplomát tehát könnyen azon sors érheti így is, melly Jánusét, Numa király alatt.

Miután a' már felhozott 's még felhozattan-
 dó okokból nyilván kitetszenék, hogy külön-
 színház felállításával, fővárosunkban állandó
 játékszínre olly könnyen, hamar 's olly si-
 kerrel mint kívántatik szert nem tehetünk,
 mi marad egyéb hátra, mint azon módot ad-
 ni - elő 's fogadni - el, melly nem csak ezen
 kívánatokat elégíti - ki a' megvizsgáltnál na-
 gyobb mértékben, hanem még a' felett szín-
 művészetünkre több más jótékony kihatással
 is ajánlkozik.

Ezen mód semmi más mint nemzeti játék-
 színünk egyesítése a' némettel, a' már fen-
 álló színházban. 'S hogy más nem lehet talán
 azon okok ellen is kiviandom mellyek gróf
 Széchenyitől a' már említett munkában elő-
 gördítettek. Ezt azonban Benkeként nem an-
 nak megmutatásával, hogy a' pesti idomta-
 lan mekkoraságu játékszínben ha mások,
 mi is tudnánk játszani, hogy a'hoz a' ma-
 gyarnak több igaza van mint akárkinek, hogy
 Miskolczon ugyan azon egy templomban va-
 sárnapokon három nyelven tartatik az isteni
 tisztelet legnagyobb egyetértésben, hanem
 csak úgy tehetem, ha mindenek előtt azon
 feltételeket 's elveket állitom - fel a' játék-
 szín egyesítés és folyamatban tartásánál el-
 mulaszthatlanul megtartandókat, mellyek

nélkül az állandó 's hasznos életet soha nem nyerhet; mert eddig is hogy ezen idea kelendőbb nem lehetett 's csak kevés pártoló-
ra talált, leginkább onnét származott, mi-
vel kivihetősége — senki sem jelelvén-ki
hozzá bizonyos eszközöket — sokaktól fe-
lette bájosnak, bizonytalannak sőt kívánt
sikerre általában alkalmatlannak tartatott.
— Ugyan is

1. Az egyesült játékszin semmiféle szin
alatt 's tekintetből bérbe vagy valamely ma-
gányos vállalkozó szabad intézkedésére ne
bizassék, habár ennek rangja, tehetsége mo-
ralis és physikai 's bebizonyított szeretete
a' hon iránt tetemes siker 's nyereséggel biz-
tatnának is. Illy nagy hasznu és fontos in-
tétetét a' nemzetnek egyes emberre bizni,
ki azt, mindennapi tapasztalásként, tudat-
lan vagy rendetlen igazgatás vagy pedig,
a' mi leginkább szokott megtörténni, önha-
szon-keresés néha pedig rendkívüli pazér-
lás által fejlődésében vagy egyenesen aka-
dályoztatni, vagy pedig, a' mi még sokkal
rosszabb, ferde irányra vinni 's így a' kö-
zönséget tőle vagy elidegeníteni, vagy pedig
a' szinművészetet — csupa mulatsági esz-
közzé aljasítva — rendeltetése 's józan ki-
vánati sikerétől megfosztani szokta, fölötte

káros. Miért is az egyesült játékszín Pest vármegyének pártfogása 's fő felügyelése alatt a' nemzet józanabb részének képviselőitől köz tanácskozásban szavazat többség által állapítandó szabályok szerint igazítások. Ezen képviselők alatt, honom ama jelesb férfait és szépeit értem, kik annak java előmozdításában szerzett érdemikért, saját 's nem mások által rájuk fúvott fényben tündöklenek, kik is intézetünket érdeklő véleményeiket szabadon közölhessék ugyan, de tulajdonkép még is az intézendők szaporára és bizonyos elintéztetése 's a' játékszínnek rendes folyamatban tarthatása végett azon néhány tag személyében fognak egyetemülni, kik állandó lakást Budapesten tartván, a' játékszín közvetlen igazgató választottságnak tagjai leendhetnek; kiket is mingyárt eleinte 's annak utána is a' tudományos társaság, casinói egyesület 's a' budapesti műveltebb világ e' célra Pest vármegyének játékszínünkre most is olly buzgólág ügyelő küldöttségétől egybehivatandó tagjai, szavazat többséggel választanának. Pontosan meghatározni hány tagbol álljon e' választottság, nem tartozik a' dolog velejéhez; azonban tíznél kevesebbet 's tizenötnél többet — ideértvén leendő elnökét, titoknokát

's ügyvédjét nem javasolnék, nehogy ellenkező esetekben vagy nem voltakép meghányt és fontolt lépések tétessenek, vagy pedig a' különféle vélemény sokaságában többség győzedelmeskedhessék a' józan ítéleten 's talán késedelem is támadjon. — A' mi tovább az elnököt illeti — ki a' választottság elejébe jutott közleményeket indítványba hozná, a' tagokat rendkívüli tanácskozás végett összehívná, a' választottság végzétének pontos végbehajtására, a' játékszin állapotjára 's különösen jövedelmére vigyázna — annak hivatala a' többi tagok felett ne bírjon semmi egyéb joggal 's elsőséggel — a' mik mindenütt visszaélésekre adnak alkalmat — 's legyen évenként betürendben — mert az öregség csak a' sírhoz adhat elsőbbséget — a' választottság más meg más tagjaira átmenendő. A' titoknokot ellenben, ki költség kíméllésből egyszersmind a' játékszin ügyvédje lehetne, 's a' választottság végzését 's rendelését följegyezné, az elnök és saját aláírásával kiadná, a' választottsághoz intézett tudósításokat elfogadná, az előforduló levelezéseket folytatná, egyszersmind a' játékszini könyvtárra gondot viselne, tisztségében, mellyhez, folyvásti elfoglaltatása miatt, illő fizetés volna kapcsolan-

dó, mindaddig meg kellene hagyni, míg csak azt köz - megelegedésre vinné, vagy pedig önkénytelen le nem tenné. De mivel ezen választottság csak azon esetben volna képes a' játékszint célirányosan kormányozni, ha annak minden, időről időre mutakozó hiányival vagy előmenetével voltakép megismerkedik, 's ha egyszersmind a' már netalán tett intézkedési fogantatjának és sikerének miségét látandja, azért

2. Köréből négy tagot — kettőt a' pesti 's kettőt a' budai színházhoz — fog kinevezni, évenként mások által felváltandókat, kik minden játékszini előadásnál személyesen jelen levén, azok sikerüléséről, a' színészek előmenetéről 's hátramaradásáról, a' nézőségben észrevett hatásról, mutakozó izlési szellemről 's gondolkodás - módrol, szóval: mindenről honnét az intézvény javára 's elősegelésére valamit következtetni 's tenni lehetne, észrevételiket véleményeiktől késértetve a' választott igazgatásnak, hónaponként rendszeren kétszer, 's előre meghatározott napokon tartandó gyülekezetében be fogják adni. Mivel tehát illetőleg ők fogják a' játékszint, szorosán a' választottságtól nyert utasítás szerint, igazgatni, a' színrendelkezőkkel egyetértve, nem csak az előadandó mutat-

váuyokat határozzák-meg 's a' szerepeket osztják-fel értelmesen, hanem egyszersmind egész tehetséggel azon lesznek, hogy az előadások jó sikerrel menjenek végbe, 's a' nézőségtől tetszést nyerjenek.

Ők, valamint a' választottság' tagjai általjában, ebeli fáradozásaikért a' nemzet hálájánál 's azon bizodalomnál, mellyel mások fölött, illy nagy fontosságú tárgy előmozdítása bízattván reájok, megkülönböztetnek, egyéb jutalomra az intézet részéről számot nem tarthatnak; ki tehát azokkal nem elégszik-meg, 's bennök szerencsét nem talál, illy hivatalt hiu dicsvágyból magára ne vállaljon, mert annak voltakép bizonyosan nem felel-meg, 's vétkes lépését a' haza átka fogja követni.

3. Egyesült játékszínünk jövedelmei közös pénztárba folyjanak, egy szedő 's ellenőr által pontos számadás mellett kezelendők. Ennek kivonatja, véleményem szerint, nyilvánosság 's bizodalom gerjesztés miatt, évenként közzé tétetnék. Mivel pedig egyedül pénz azon eszköz, melly intézetünket állandó sikeres munkálatban tarthatja, 's pedig azon pénz, mellyet önmaga hajt-be; jövedelmének takarékos használata, rendes kezeltetése, 's megnyugtató

bátorságosítása, az igazgatóság főbb gondjai közé tartozzék. Mire nézve a) pénzszedőül 's ellenőrül olly tagok választassanak — illő fizetés mellett — kik mind személyes tulajdonnal, mind pedig törvényesen lekötelezendő vagyonnal, a' gondviselésök alá adatandó pénztárért elégséges bátorságot nyújtanak. b) Ha ők fizetést, bármi csekélyt is, rendes és a' felügyelő négy tag egyikétől 's a' titoknoktul látomált nyugtatóvány nélkül nem teendhetnek. A' négy tag egyikének aláírása azért kívántatik, mert rájok bízván közvetlenül a' felügyelés, ők ismérhetik legjobban a' játékszín szükségét; a' titoknoké ellenben, mert ő minden eféle költségről jegyzéket viend, a' rendes gyűlésekbe meghányatás és erősítés végett benyújtandót. Hogy tetemesb fizetéshez a' választottságnak írásban foglalt, 's elnök és titoknok aláírásával 's pecséttel erősített engedelmé leend szükséges, magától értetődik. c) Ha a' pénztárban, részint nagyobb bátorság végett, részint pedig hogy az intézet pénze haszon nélkül több ideig ne heverjen, csak annyi somma tartatik, mennyi az előforduló költségeket elegendőkép fődheti, a' jövedelem feleslege pedig haladék nélkül biztos

helyre, p. o. Budapest városának, kamatra fog adatni. De mivel ezen intézkedéshez a' választottságnak a' pénztár állapotját mindenkor ismernie kell, a' pénztári hivatal *d*) jövedelme 's költsége jegyzékét rendszeren 's világosan elkészítve, minden tizen-négy nap után be fogja mutatni. Megeshetnék azonban minden előgondoskodás mellett is, hogy a' játékszínnek hirtelen tetemesb költségre leendne szüksége, melyet az eként megürült pénztárból tenni, 's ártalom nélkül a' kamaton levő tőke szükséges részének fölvételéig elhalasztani nem lehetne; hagyatnék *e*) illy előre nem látható eseti szabad intézkedésre bizonyos tartalék somma hátra, vagy a' játékszíni, vagy ha inkább tetszenék, a' városi tárban gondosan őrizendő. Végre hogy a' pénztár mindenkép biztosítva legyen, a' számadások rendszeren vitessenek, 's a' talán beröppent hibák és visszaélések korán orvosoltathasának 's eltöröltessenek, az elnöknök hatalmában sőt kötelességében álland az időközben tetszése szerint szorosán megvizsgáltatni.

4. Miután továbbá a' tapasztalás bebizonyítja, hogy Buda városa jelenleg színházában, kívánatának megfelelő színművész

társaságot nem tarthat, e' mellett azonban, kivált télnek idején, megtörténhetnék, hogy valami vándor magyar vagy német színjátszó csoport magát, nemcsak a' vett helyes irányú ügyekezett által ne talán már terjedezni kezdő jobb és szebb izlésnek, hanem pénztárunk kárával is befészkelhetné, elmulaszthatlan föltétel közé veszem azt is, hogy, ha Buda városa színházában előadásokat óhajtana, e' kívánságát mi elégítsük ki; és se ott, sem pedig Pesten, akarmi színház ürügy alatt, semmiféle színjátszó társaságnak, legyen az német vagy magyar, mutatványjaival föllépni engedelem ne adassék.

Legyen szabad ez alkalommal egy kérdést tennem a' külön magyar színház pártolóihoz. Ugyan mit fognak cselekedni Budára nézve, ha valahogy szándékuk megvalósul? kétségkívül nem egyebet, mint buzgó patriotismussal azt kívánni, hogy Buda lakóji, hason patriotismussal, a' nyári hős napjain, por-ködben, télen pedig zaj között, a' nemzeti játékszínbe Pestre átsétáljanak; mert azt, hogy magyar előadásokkal mind a' két várost elláthassák, csak gondolni is képtelenség. Buda tehát vagy játékszín nélkül marad; vagy pedig, mint eddig többször történt, a' tehetősb pesti

német játékszín által fog elláttatni, 's így az alapítványos külön magyar színház, testvér fővárosink egyikére föltötte csekély hatással leend; midőn egyesített színintézet itt is, valamint Pesten, célunkhoz közelebb vezetne.

Jóllehet jövedelmi tekintetből mindegy volna, akár német, akár magyar előadások járnának több haszonnal, de mivel nekünk a' pénzkeresés — nem úgy mint játékszínbérlőknél, vagy olly játékszínnél, mellynek tartósságát egypár ezer forint biztosítja — csak csupa eszköz, célunk ellenben, hogy játékszínünk mostan — még nem eléggé kedvező környületekben — a' német mellett legelőbb életre juthasson, azután pedig nemzetiségünkkel, egymásra kölcsönösen hatván, nagyobb 's nagyobb tökélyre 's kedveltségre fejledezhessék, nagy vigyázat szükséges, nehogy rajtunk a' türelmetlenség, erőszak, vagy valami álfogásoknak csak legkisebb jele is vétethessék észre, mert illyesek által elkedvetlenülés, hidegség, viszálkodás, 's akármikép is ellenhatások származnának, a' pártolt ügyre föltötte ártalmasak. Intézvényünk egész terjedel-

mében tehát, helyes irány mellett, mind színészi, mind pedig jövedelmi tekintetből, őszinteség 's részrehajlatlanság legyenek leginkább szembetűnők. Azt azonban, a' mit tenni minden hazafinak szoros kötelessége, hogy nemzeti játékszínünk minél több érdeket gerjessen, csak igazságos móddal, 's vélt sérelmesítés nélkül történjék, senki sem ellenzheti 's balságnak nem tarthatja.

Ennélfogvást olly pontosan megtartandó szabályokrul kell jó előre gondoskodni, mellyek mind a' még most két felekezetre oszlott — külön játékszín mellett talán soha sem is egyesíthető — publicumot kielégítsék, mind pedig annak önhaszonvadászó bérlők 's művészeti tekintetben semmi ügyelet alatt sem volt játékszín által nem kissé megromlott izlését, a' színművészet' való sikerének elérhetése végett lassanként csak azért is helyrehozni segítsék, mivel a' játékszín, mint csupa mulattatási eszköz, a' mivé napról napra mind inkább aljasodik, létének 's érette tett és netalán teendő áldozatoknak nem felel-meg. Innét

1. A' két egyesített társaság' mutatványait, a' már föntebb említett négy választottsági tag' közvetlen felügyelése alatt,

egymást, szoros és akármilyen tekintet 's ürügy alatt, vagy pedig valamely netalán városunkba érkezendő fölséges személy kedvéért meg nem változtatható rend szerint, felváltva adja-elő; azon kivétellel még is, hogy nemzeti ünnepinket illőképen magyar játékszín díszesítse.

2. Azon esetben, ha Buda városa, színházában játékokat kívánna — a' mi télen által történhetik-meg leginkább, mivel a' kellemes hónapok folytában, tapasztalás után, nézősége ott alig számíthatni — azt egyesült intézetünk teljesítené, és pedig a' szabott rend szerint; úgy azonban, hogy midőn Pesten magyar, ugyan akkor itt is magyar, 's midőn ott német, ugyan akkor itt is német játékszín mulatna. Igen jól tudom én, mennyivel lenne kivált az előadásokra nézve könnyebb, ellenkezőleg cselekedni; de ha fölveszem, hogy így soknak, kivált kik szenvedélyből, szokásból vagy unalomból minden nap meg szoktak jelenni a' színházban, könnyű alkalom adnék a' magyar mutatványokat egészen el-mellőzni, ezen módot, mint czélunkkal — melly nemzeti játékszínünk megkedveltetése, divatba hozatása, és szükségessé tete — ellenkezőt, nem javasolhatom, sőt el-mel-

lőztetését föltételimnek főbbiké teszem. Ugyan ez okbul

3. az előadandó darabokat, érdekeikre nézve is, mennyiben csak lehetséges, egyiránt leend szükséges a' két egyesített társaság között felosztani, nehogy valamikép, teszem, a' német fél egy húzomban csupa kiszemelt, nagy érdekű vagy közkedvességű készítményekkel lépjen-föl, míg a' magyar rész ellenben csak csekély értékű 's kevésbé kedvelt színműveket tüntetne-elő. Sőt hasonló figyelem fordítassék a' dramai költemények külön nemeire is: ne adjon p. o. a' társaság egyike folyvást dal- táncz-'s vígjátékokat, a' másik pedig néző-érzékeny- és szomorú darabokat, mert így nem csak a' közönség hajlandóságának egyenstüllyá zavartatnék-meg, e' vagy ama részre káros következt hozandólag, hanem a' publicum' azon osztálya sem elégítenék-ki, melly teszem, csupán a' német előadásokban találja kedvét, ha bennök egy ideig folyvást silány, kelletlen drámai terményeket, vagy minduntalan néző-érzékeny- és szomorú-játékokat volna kénytelen szemlélni.

4. Vigyázzanak tovább a' felügyelők, nehogy egy játék ugyan azon egy bérletben,

vagy többször egymás után, mind a' két társaság által szinpadra hozassék, azon esetet kivevén, ha illy ismétlésnél a' magyar társaság' előadása nyerhetne koszorút, 's ekép is csak igen ritkán, egyedül azon balvélemény' megczáfolatára, melly a' magyart játékszinre alkalmatlannak tartja, — mert különben a' nézőség unalmat tapasztalna.

Többen találatnak, kik két külön nyelvű színész társaságot, épen azon egy igazgatás alatt, 's épen azon egy házban, állandóul és számtalan perpatvar nélkül egyesítőnek nem hihetnek, 's közöttük gróf Széchenyi is, a' nélkül hogy bizonyos okkal tudnák támogatni, nem példából — mert arra, nem lévén még nemzet kénytelen ilyes valamit tenni, nem hivatkozhatnak — hanem csak képzeleti, vagyis az ismért színészi életből merített állításukat; melly ha igaz volna, 's a' dolog máskép nem lehetne, megvallom, engem is meghökkentene, 's talán minden reményemet letenném javaslatom kivihetősége iránt. Azonban bizonyos levén az, hogy minden jó czélból egyesült társaságnak csorbái, 's ezek miatt következhető változása 's veszélye, egyedül

szerkezetének 's kormányának hiányos voltából vehetik csak eredetüket; tőlük egészen különböző értelemre térek, 's ezen egyesítést nemcsak végbevihetőnek 's megállhatónak hiszem, sőt belőle még legjobb sikert is ígérek. Ismérje csak jól minden tag az egyesület való célját: hogy mind a' két fél, bár neve és nyelve különbözik is, a' haza' diszesítésére, csinosodására 's illendő mulattatására van szánva, lássa és tapasztalja avval önjavának egybefüggését, 's hogy annak kieszközlésére — tehetsége 's ügyekezete illő állást nyervén — szabadon munkálkodhatik; legyen meggyőződve tovább minden előforduló esetben az igazgatóság szilárd és igazságos viseletéről: akkor bizonyosan senki közülök nem lelhet rést a' kitörésre, 's nem is fog keresni. Én pedig, midőn ezen elveket egész terjedelmökben könnyen megállapíthatóknak vallanám, 's egészen bizonyos volnék, hogy az igazgatóságnak mindég elég belátása 's ereje is leend a' két társasági tagokat barátságban, egyetértésben tartani, 's minden mutatkozó rosszat keletkező magvában elnyomhatni, kétkedés helyett inkább néhány szabályt közlök, az egyesület célirányos

főntartásához szinte kerülhetlenül szükségeseket. —

Ugyanis ha a' játékszín olly nagy, [sőt még nagyobb értékű intézet, mint a' milyen mértékben iránta figyelmünk 's gondoskodás kezd éledezni, 's hasznával minden más szépmesterséget felülhalad, helyeztessük tagjait e' véleménnyel egyező viszonyokba. Legyenek ők, mint hasznos és felette terhes hivatással foglalkozó polgárok, illő becsben 's élelmi helyzetben, hogy rendeltetésüknek kedvvel, ügyekezettel 's lankasztó élelmi-gond nélkül, tehetségeik szerint megfelelhessenek; tartsuk őket, századunkhoz illő gondolkozás módal, azokra 's társaságunkra — hol egyedül szerezhetnek emberismerést — inkább mint akármi más művészt, méltóknak, 's meg fogunk győződni, hogy színművésztünk alacsony állása, 's azon szeny, melly a' színészi élettől még eddig minden jobb érzésű 's jelesebb tulajdonu személyeket elriasztván, többnyire csak erkölcstelen, tudatlan, más élelmi módra alkalmatlan, vagy kénytelenségtől szorított emberek előtt nem zárhatta-be Thalia hajlékát, egyedül általunk származott, 's hogy illy fordulat tal a' színművészi egyesületek, egyéb in-

tézetekiéhez józan viselet és műveltségre hasonló tagokat állíthatandnak-elő, kiket egyeségben tartani és sikerrel használni, nehéz munka épen nem lesz. — Ezt átaljában, a' budapesti játékszinre nézve pedig különösen.

1. A' két külön nyelvü színész-társaság egyenlő jogokban, bánásmódban, 's tagjai bebizonyított tehetségikhez képest — a' választottságtól meghatározott fizetési rendszerint felosztatva — egyenlő fizetésben, 's egyéb javakban is egyiránt részesüljenek. Ezen föltétel pontos teljesítésére igen szorosán kell vigyázni, mert a' kegyelem, önkényes 's nem érdemszerinti jutalom 's megkülönböztetés valamint az egész társas világban, ugy itt is rosszat szülhet.

2. Minden olly tanácskozásban, hol színészek jelenléte megkívántatik, tárgyazzák bár mellyikét egyesült játékszininknek, mind a' két társaság tagjai egyenlő számmal legyenek hivatalosak, meggyőződésül, hogy ők tulajdonkép csak egy testet alakitnak.

3. Hogy erről hiedelmük még inkább megerősüljön — egyszersmind költség kéméllésül — tartozzanak az alsóbb rendü színészek (e' szó alatt mind a' két nembélieket értem) egy más előadásiban mint néma sze-

mélyek, vagy ha a' két nyelvet egyiránt jól tudnák, csekély szerepekben minden vonakodás és különös díj vagy jutalom követelés nélkül, kölcsönösen fellépni. Hogy ezt jelesebb színészek tegyék, ha szinte önmagok kívánnák is, nem tanácsolhatom, mert a' főbb szerepek műlegi előadásához a' legszorgalmasb művésznak se lehet soha elég ideje.

4. Azon illő bánásmód, kedvezés és haszon, mellyben színészi személyzetünk eként részesülne, az igazgatóságának teljes jogot adand, tőle pontos engedelmisséget 's példás viseletet kívánni. De ne is túressék intézetünknel semmi ollyas tag, kit egykét feddés jó utra nem vezethet, ha szinte legjelesbike volna is művészingnek; mert intézet, rend és engedelmisség nélkül sikert adólag nem állhat. Tovább, minden beszegődni kívánkozó tag, tartozzék előbbi pályájáról és személyes viseltéről hiteles bizonyosságot mutatni, különben fel nem vétethető.

5. Minden egyesületi tagnak, tehát színészi személyzetünknek is tökéletesen ismérni kell kötelességit 's viszonyait egész terjedelemben, mert csak úgy felelhet-meg kívántkép tartózásinak; miért is az egyesült szintársaság rendszabásai 's törvényei, ér-

telmes és szabatos előadással legyenek magyar 's német nyelven kinyomtatva, minden színészt fölvetetése napjától szorosán a' kiszabott büntetések alatt kötelezendők. Mellyek és minők legyenek azok, előre egyenként meg nem határozható, de rólok általjában annyit még is mondhatok, hogy ha hozzájok már kijelelt 's még ezután kijelelendő nézetim vétetnek kutfőül, azon rostól, mellyet a' külön játékszin pártolói a' két nyelvű társaság egyesültéből mint bizonyost jövendőlgetnek, félni épen nem lehet.

Illy igazságos minden részt kielégítő lépésekről előbb 's kevésre a' nemes törekvés hasznos czéljáról meggyőződván a' publicum, keblében a' pártoskodás és türelmetlenség tüze — melly állítólag egyesült játékszinünket egy darabig valóságos arenává dísztelenitné, később pedig legbizonyosb elaljasodásba hozná 's az egészt elvégre a' provocalt önkény tökéletes elnémulásra itélné, bizonyosan elhamvadna, ha szinte olly, vagy talán még nagyobb mértékben volna is fővárosink békes sötémikép talán igen is egykedvű polgárinál föltalálható, mint a' minőben némelleyek velünk elhitetni akarják. De legyen úgy 's nekik igazuk, valljon nem előbb 's hatalmasabban mutatkoznék 's törne

e' ki egyenetlenkedés 's viszátkodási bős-
szűtség szomorú szinnel festett minden kö-
vetkezésivel akkor, ha a' két játékszin kü-
lönváltan, ellenkező elvű külön igazgató-
ságok alatt, tehát különböző czéllal, egy-
mással mindenkép versenygésben 's ellen-
kezőleg állani mintegy kényszerítettnek,
midőn mindenik rész már csak jövedelmi
tekintetből is pártot keresni, a' nézőséget
egymás ellen ingerelni 's egymástól elide-
geníteni törekednék, 's elvégre a' nagyobb
intelligentiának előbbi utóbbi de elmulhat-
lan diadalma következésében a' magyar já-
tékszin nem előbb 's bizonyosabban némul-
na é el így, mintha a' két játékszin józan
elvek szerint egy fedél 's kormány alatt
egyesülve a' publicumot minden kívánatiban
teljesen kielégítené 's e' felett még a' buz-
gobb hazafi ha eleinte [talán (?) a' magyar
előadásoknál kevés számú nézőséget látna
is — közös lévén a' jövedelem — nemzeti
játékszinének elenyésztétől 's újra kívánan-
dó áldozatoktól nem félhetne; sőt biztos re-
ményt táplálhatna keblében, hogy ezen mód
által — ha nemzetisége fejlődésben van 's
abban megmarad — utódja egykor 's pedig
minden kiküszöbölés nélkül, Budapest szin-
házában e' két társaságot egy nemzeti nyelv-

vü testben összealakulva szemlélhetendi, ki ellenkező esetben, Rákóczi szomorú nótáját füttyörézve ballaghat - el majd a' magyar játékszin néma falai mellett, miután Thalia fővárosi háztartását vetélkedő rokon társának pazar fénye mellett, csekély jövedelme 's a' megunt sikertelen segedelmezés miatt, végre már nem győzvén, közülök ismét falusi lakásra költözött volna?

De ismét a' dologra. Kérdéses szándékunknak — történjék bár teljesedése egy vagy külön színházban — főczélja, mint már valahol emlitém, azon nagy értékű siker vagy hatás, mellyet a' játékszinből, kejes nyugalomban 's kellemes időtöltés között bel és kül valónkra, nyelvünkre 's általok hazánkra olly igen méltán óhajtunk. — Ki a' játékszinek mostani állapotját világos elmével némikép vizsgálatra vevé, meggyőződhetett mennyire aljasult - el 's vett más, talán egészen ellenkező hatásu irányt ez a' csinosbodni kezdő emberiség tökély után vágyó szomjának enyhítésére kristálytisza forrásból valóban csudásan elővarázslott intézet, melly ha tovább is így halad, végre az erkölcsiség, jobb érzés és nemesebb izlés vesztő helyévé fog elváltozni; hol már

jelenleg is felette gyakran undok situatiok, mellyek az embert állatoknál lejjebb alacsonyítják, pulya karakter festés teli hamis-érzelgőséggel, minden lelkesedés 's fölemelkedés nélkül, mesés világbol kölcsönzött tünemények, gyermekes díszitményi 's öltözeti pompa, csillogó görög, rózsza, és zöld színü tűz-nevetséges csoportozatban minden érthetőség nélkül ide oda görbült gurbult alakosok körül, üres lárma és fény, alacsony beszéd járások és tréfák, szemérmes sértő elméskedések 's jelenetek 's t. i. mulathatják csak kielégítőleg az egybegyült nézőség fölösebb 's naponként szaporodó számát, ugy annyira hogy a' jelesb dramaiművek kivált fővárosokban, hol művészileg leginkább adathatnának, csak igen ritkán kerülhetnek szinpadra 's akkor is az érzéki csiklanatra szokott nézőséget elálmosítják; morpheusi erejök pedig már még oda is kihat, hol jobb izlést keresni legtöbb okunk volna, a' páholyokra t. i., mellyek az e'féle mutatványok mintegy felényig haladtuk után, lassanként ürülni kezdenek. *Es ist leider nur zu wahr*, azt mondja Tieck: „*dass Prunk, Decoration, Tanz und der gleichen, was ausserhalb dem Schauspiele und seiuer Kunst liegt, durch Sinnesreiz,*

der oft ziemlich plump ist, das Theater selbst immer mehr vom Theater verdrängen und den recitirenden Künstler fast überflüssig machen; es ist zu loben, wenn die Einsichtsvollen dagegen eifern und zu retten suchen, was noch zu retten ist.“

Honnét származik 's miért engedtetik akadálytalanul elterjedni ezen rossz, a' miért idővel játékszíneink tilalmat, bizonyos csak behunyt szemmel türt házak neménél helyesb okoknál fogva érdemelhetendnek bőven elő tudnám adni, de mivel hallgatnom tanácsosb, az elhallgattakért pótléku azon óhajtasom iktatom - be: bár minden nemzet belerejét, mellytől önállása 's való élete függ meggyengítetni ne engedné, 's így azon intézete ket, honnét lelkületébe szilárdság, lelkébe világ, szivébe műveltség 's hazaszeretet tehát erő szivárog, más önkényére 's a' jó szerencsére ne bizná.

Hogy a' játékszínek mind e' mellett tömvék, a' publicum magát jól mulatja 's tapsol, csak önhaszon vadászó bérlőknek lehet elég ok megalégülésre, de nem nekünk; sőt inkább ez a' baj épen mellyet nehezen szivelni, 's most midőn még lehet elhárítani 's a' mennyiben mély gyökeret nem vert, orvosolni kellene. — Erre jobb 's könnyebb

mód nem gondolható mintha fővárosunkban a' német játékszínt a' vele tőzsérkedő olykor talán még külföldi a' nemzet érdekeivel tehát semmit sem gondoló, olykor talán sehonnai, illy nagy nemü intézet célirányos kormányozásához tudatlan emberek kezeiből kiszabadítván, a' magyarral minél előbb egyesítjük 's olly igazgatóságra bizzuk, melly hazájához vonzó szeretete mellett elég tudomány 's tapasztalással bír azt, mind a' művészet mind a' nemzet javára, eltévesztett utjába visszavezetni.

Már ha külön színházat építünk ezen üdves célzt sem érhetjük - el, mert a' német játékszín birtokában a' közönség izlésének 's hajlandóságának, pedig tudhatjuk mit nem tesz a' szokás — eleddig haszonnal — bérelője erszényére tudniillik — követett irányát, kedvünkért nemcsak el nem hagyja, sőt inkább minden fogásait arra fordítandja, hogy a' közönség nála minél több 's nálunk minél kevesebb mulatsági táplálékot lelhesen; mire mi józan 's épen azért csak kevesektől értett 's még kevesebektől érzett szándékunkkal felhagyni 's utánnok sántikálni leszünk kénytelenek, szánakozást 's könyörületet érdemlőleg de a' honban még is nevetséges módon sántikálni.

Éretlen beszéd! Hisz ha fővárosunkban állandó játékszin lesz, majd fogunk haladni. 'S pedig — megtartván a' szokott lelkes beszédmódot — óriási lépésekkel. Ejnye biz igaz, majd el is felejtém intézetünket, hol a' mimica, declamatio, muzsika 's táncz olly tüzesen taníttatnak, 's növendékei az időt már alig várhatják, mellyben játékszínünkre fölléphessenek. — Mi, de mi merünk efélékről álmodozni? 'S miért ne, nagyon természetesen, hisz az álmodozás az épen a' mi nem áll kívül tehetségünkön. Álmodozni az igaz lehet, de javaslatba hozni 's nálunk könnyen létesíthetőnek vélni olly valamit, mi nélkül más tehetős és cselekvésre elszántabb nemzetek is ellenni kénytelenek, szép magasságra emelték dramai művészeteik állapotját, csupa nevetség egy részről, más részről pedig bosszuságra ingerlő szántsándékos elkéstemése a' fontos 's rendkívül szükséges intézet létre hozatásának. — Ugyan mikor szününk - meg már egyszer annyi felé kapkodni, 's a' kéznél levő eszközök helyett ollyakat választani inkább, mellyek jók ugyan 's talán legjobbak lehetnek, de megszerzésökben az időbül 's türelemünk ből kifogyván, a' czéltol, sikeretlenség szülte elcsüggedés következésében messzibre

esünk vissza mintsem kezdetben valánk. Szép és igen hasznos lenne minden kétség kívül, illy művészeti iskola, azt senki se tagadja, de hol a' költség hozzá 's hol a' tanítók? Idegeneket fogunk talán fölvenni, kik nyelvünket, nemzeti tulajdonokat nem ismériek? Hol az előadandó tanulmányok lelkiületünkkel öszhangzó rendszere? Ezt is a' külföldről kölcsönözzük? Jó isten! hát nem eleget tanultunk már idegenektől, idegen nyelvet, gondolkodásmódot, erkölcsöt, muzsikát, tánczot 's t. e. soha se fogunk már önvalonkból méríteni erőt, szántszándékkal vegyülni akarunk e tehát, 's aljasodni még tovább is, tükörré amalgamalodni, mellyben más nemzetek láthassák, mit kellesen kerülniök, ha pályáikat dísszel 's becsültetve akarják futni? — A' külföld ügyekezését minden jóban és hasznosban követni szükséges, de annak műveit általjában 's alkalmazítás nélkül készen átvenni felette káros, mert parlagon marad bennünk, az utánzásin kívül minden egyéb tehetség, minél fogvást még a' kölcsönözöttnek se tudandhatjuk hasznát teljes mértékben javunkra fordítani 's böcsét érzeni. Állításom valóságának kimutatására csak játékszínünkre hivatkozom, melly nem általunk jött létre 's egészen ide-

gen termény. Ugyan mi sikerét tapasztaljuk, 's érzéki létszerein kívül: muzsika, dal, táncz, díszitmény, öltözet 's t. e. egyéb érdekelt e? Mi sikerét tapasztaljuk, még egyszer kérdem? A' békák szeretik a' muzsikát, 's hangjára odahagyván mocsár fészkeiket partra uszkálnak, figyelemmel, gyönyörködve hallgatják a' báj zengzetet, 's még is csak brekeke, brekeke, koaksz, koaksz nótájokat dúdolják. — De igaz, omnis similitudo claudicat.

Hogy tehát minél előbb a' kitűzött fő-célhoz vezető legközelebb úton lehessünk, azaz valódi nemzeti játékszínt alkothassunk, 's vele a' rokon művészetek is sajátilag, t. i. külön nemzeti characterünkkel öszhangzólag fejledhessenek - ki, a' siker pedig általok bőven jutalmazzon minden tett és teendő áldozatot, adjunk túl a' szép de nehezen valósítható ábrándozásokon, 's csak tüstént azon fonál szálát ragadjuk - meg, melly bennünket a' tévelygés minden akarat és ügyekezett mellett haladást nem engedő homályából bizonyosan kivezetend.

A' játékszínnek, egyesült intézetünkkel 's egyedül csak vele, közöttünk általjában józanabb fordulatot 's üdves irányt adni, a' hazait pedig különösen megkedveltetni 's

lehetőségig kiművelni, nézeteim szerint így lehetne.

A' játékszínnek fő és valódi czélja nem egyéb mint kellemes időtöltés között, vagy is színe alatt hasznosan oktatni, példákkal erényre serkenteni, a' gonosztságot gyászos következésivel előadva lealázni 's elrettenteni, a' szenvedélyeket veszélyeikben előtüntetve fékezni, a' balgaságot nevetségessé tenni, szóval a' szívet 's elmét képezni 's a' nyelvet művelni. A' játékszín mulatóhely legyen tehát, de csak a' szebb ízlésnek mulatóhelye 's az erkölcsnek valódi iskolája. Csak játékszínen jelenhet meg az erény tiszta fényében, 's a' gonosztság olly alakban, melly iránta utálatot támaszt; a' való életben ellenben csak úgy mint önszeretetünk 's érdekünk engedik, rajzokban pedig csak szellemileg, tehát sehol annyi sikeres hatással mint játékszínen. Innét

Egyesült színházunkban olly szindarabok adassanak legtöbbszöire, mellyek által a' játékszín való czélját leginkább érhetni el, tehát vig-és néző-játékok; érzékeny és szomorú darabok ritkábban, csak füszerül, hogy általok amazok mulattatásunkra — mert e' miatt keressük fel leginkább a' játékszínt — még nagyobb ingerüekké tétessenek;

balletok, néma- táncz- ének- és dal-játékok pedig, mellyek egyedül érzékinket ébresztik 's csiklandozzák, de szívet és lelket nem képeznek, még ritkábban. Ezen rend azonban nem mingyárt kezdetben egyszerre, hanem csak lassanként időjártával követhető, hogy elkényeztetett publicumunk a' jobbat észrevehetlennül megszokhassa, és szintolly szenvedélyes, 's e' mellett értelmesb kedvelője legyen a' játékszínnek mint most. Illy józan fordulat történt nem régiben a' roman olvasó publicummal, Scott Walter, Irwing és Cowper irataik által, a' nélkül, hogy száma megkevesebült volna. — Itt még egy más haszon is kecsegtet, nem lesz t. i. majd szükség olly nagy játékszíni személyzetre, 's többféle költségek megkéméltethetnek.

Ezen szándéklat bizonyos kiviteléhez kettő a' mi főkép' megkivántatik, 1-ször Hogy illy nemű dramai műveket — gyakori ismétlés 's untatás elkerülhetése miatt — fölös számmal mutathassunk. 2-ször Hogy olly tehetségű színművésznink legyenek, kik azokat remekül, érdekesen adhassák elő.

Már a' mi az elsőt, 's nevezetesen a' német szindarabokat illeti: azok' időkénti megszerzésén kívül játékszínünk számára, senmi egyebet nem tehetünk, mivel idegen

hon literaturájának állapotja minket nem érdekelhet, 's az róla egyébiránt is már eléggé gondoskodott, 's gondoskodni ezután is fog. De annál több tenni valót ad honi játékszínünk e' tekintetben, mert dramai terményink olly igen silányak, és számuk olly igen csekély, hogy velök a' közönséget csak némikép kielégíteni is teljes lehetlenség, 's a' bámulandó hézagot idegen nyelvekből magyarra tett művekkel vagyunk kénytelenek pótolgatni; mellyek még több szerencsétlenségül, kifejezéseik 's nyelvre nézve, jobbadán legnagyobb szennyei a' tintába mártott irói tolnak.

Mivel itt vígjáték 's fordításokról van szó, legyen szabad kevésbé eltérnem.

A' vígjáték — comoedia — határai sokkal kisebb körre vagynak kitűzve, mintsem a' tragoedia, érzékeny és nézőjátékoknak; karakterek, föstés, cselekedet és beszédmód benne nem a' közös emberi természetből, nem a' világ nagy piaczaról, hanem azon élet, idő 's környezetekből mérttetnek, mellyekkel közelebbrül vagyunk érintésben, hol minmagunkat, vagyis a' némikép hozzánk tartozókat találjuk-fel. A'

költő itt nem szállonghat képzeletin féktelen lelkesüléssel, hanem kénytelen a' jelen vagy eléggé ismert tárgyakban fedezni fel a' nevetségest; hiv rajza az a' divatozó szokásnak 's erkölcsnek, bizonyos hely és népkörhöz alkalmaztatva. Minél inkább fellel-meg-tehát a' vígjáték ezen föltételeknek, annál jobban elérte célját, annál inkább érdekel, mulattat és oktat, feltakarva 's ki-nevettette hibáinkat 's gyöngeséginket. A' főntebb erény 's vad gonoszság vígjáték tárgyai nem lehetnek; mert jaj volna akkor, ha ezekre csak egy pillanat, csak egy gondolat is nem lenne képes bennünket irántok egészen más érzelembe helyezni, mint a' millyenben vígjátékoknál részesülni szoktunk. Nézetimnél fogvást azt állítom tehát, tökéletes értelmű 's érdekű comoediát, minden nemzetnek 's minden kornak megfelelőt, írni nem lehet; hogy az eféle művek csak addig érdekesekek 's maradhatnak becsben, míg érintésük tárgyai előttünk vannak, vagy emlékezetünkben még élnek; végre hogy külföldi vígjátékok' fordítása (csupán színészeti előadásra értem) minden alkalmazás nélkül a' kölcsönöző körülményeihez 's álladalmához, szerencsétlen vagy csak nagyon csekély sikerű fáradozás; mert

olly tanult 's tapasztalt publicum — kivé-
vén talán nálunk a' latin nyelv buzgó pár-
tolóit, az alter Cicero, Livius, Horatiuso-
kat, kiknek is Pacuvius, Plautus és Te-
rentius kétségkívül gyönyörű érdekes víg-
játékihoz tiszta szívből jó mulatást kívánok
— melly képes volna magát az előtte eként
végbemenő dolog eredetét, érintéseit, 's a'
valótul kölcsönözött színeit észrevenni 's
igazán felfogni, nem csak nálunk, de más
műveltebb honban sincs. — Ezen gond- és
czeltalan kölcsönzések 's fordítások miatt
veszté-el a' játékszín becsét jobbadán 's lett
kénytelen; rendeltetésétől eltávozva, amaz
alacsony eszközökhöz folyamodni, mellyek-
kel nézőségét jelenleg mulattatja, melly [is
kevéssé értett, fogalmait meghaladó előadá-
sokban semmi érdeket 's kedvtöltést nem
találhatván, tőle csaknem egészen el volt
már idegenedve. Innét lehetne talán azt is
magyarázni, hogy nálunk a' nemzeti játék-
szín, még a' csupa magyar lakosoknál is,
olly igen csekély kellőséggel bír.

Mi ugyanis a' dramai literaturának egész
mezején fölötté szegények valánk, 's va-
gyunk is, de semmi ágában olly igen 's an-
nyi kárunkra nem érezhattük e' hiányt,
mint vígjátékokban; de azonban még ez is

tűrhetőbb volt, mint azon eset, hogy színünket mingyárt kezdetben, külföldi, kiáltkép német jó és silány munkák, rossz és silány fordításokban, minden tekintet nélkül sajátosságunkra, borították-el. Mi által nemcsak a' honi színművészet és nyelv akadályoztatott kifejlésében, hanem egyszersmind publicumunk észrevevén utóbb, a' német játékszín által, az eredeti 's fordított munkák közötti, nem részünkre kedvező nagy különbséget, színészniket — kik, a' mi igen természetes, magok is az előtők egészen ismételten 's érthetetlen világban, semmi fogalomra szert nem tehetvén, minden irány nélkül csak ideoda tántorogtak — játékszínre ügyetleneknek, nyelvünket pedig dramai előadásra nem alkalmasnak kiáltván-ki, a' honit megvetve, a' jobban kifejlett idegen játékszínhez pártolt, honét most már visszaédesgetni milly felette nehéz, bőven tapasztalhatjuk.

Illy szomorú helyzetben a' szelid Thalia megihlete végre közöttünk is egy férfit, 's a' töretlen út, mellyen szép előmenetellel haladhatnánk, ha testvér fővárosinkban nemzeti játékszín minél előbb állana, valahára megnyílt. Ezen férfi a' megdicsőült Kisfaludy Károly, ki irataival a'

nemzeti nyelv kifejlésének új irányt adván, azt némiképp megkedveltette, 's vígjátékival, melyekre ha szinte magasban állana is dramai művészetünk, büszkék lehetnénk, a' muzsák szent hajlékába illő és saját díszével bevezeté. Nem értem én itt a' Tatórokat Magyarországbán, nem Ilkát, sem Irenéjét, és Szécsi Máriát éppen nem, melyeket csak olvasásra ajánlhatok, hanem egyedül vígjátékait, azon óhajjtással, bár azokat minden színész társaságunk művészi ügyességgel felfogni, közönségünk érdemeik szerint becsülni, 's drama költőink vezetékszálként, följebb igyekezve, követni tudnák.

Főntebb érintett hiányunkon a' tudom. társaság, évenként víg és szomorú játékokra tenni szokott jutalmával, valamint eddig, úgy bizonynyal ezután is segíteni fog, 's pedig még nagyobb sikerrel, ha jutalmazásnál legtöbb figyelmet fordítand a' készítmény játékszíni hatására, 's ha tovább magára vállalná, hogy tagjai által, fordításban vagy eredetileg megjelent vagy jelenendő minden dramai művet, mielőtt színpadra kerülne, hibáitól gondosan kitisztít-

tat. — Játékszínen mindenütt csak csinosított nyelv foghat helyet, nálunk még ez is máskép van, 's mi neheztelünk 's bosszankodunk, ha színművészetünk nem halad, kedvességet nem nyerhet, hogy játékszínünk meglátogatása patriotismust kíván, azaz áldozatba kerül. Valljon nem lehetne e vándor színész-társaságinkra szabályul tenni, hogy addig semmi darabot elő ne adhassanak, valamíg az egy tudom. társasági tagtól, vagy más ismert nyelv-tudóstul meg nem vizsgáltatott? Én azt vélem, ha játékszínünk ügyét olly buzgón pártoló Pest vármegye által az ország hatóságai ez iránt fölszólíttatnának, javaslatom minden hasznos következés nélkül épen nem maradna.

Intézetünk részéről végre íróinkat dramai pályára úgy lehetne buzdítani, ha a' beküldött 's előadásra alkalmas készítmények, bizonyos jutalommal tiszteltetnének meg, 's érettök nyilvános hirdapok által a' haza nevében hála mondatnék.

Németországban az írók beküldött munkájáért előre szokták a' színigazgatók bizonyos sommával megtisztelni, mi által gyakran kárt vallhatnak ugyan, de ellenben ha a' darab jeles, a' szerző nem nyer igazságos jutalmat. Angol és franczia honban más

mód divatozik, a' költő t. i. készítvényének előadási jövedelméből mindenkor bizonyos részt húz, 's így mihelyt némi szerencsével egykét játékot írt, kész az élelme; de megint ha művei a' játékszínen nem sikerülnek, minden díj nélkül marad. Az első mód mind a' két részről vak koczkaetés, a' második helyes ugyan, de éledező játékszínnél, jövedelmét igen megcsónkítván, amannál még kevésbé alkalmazható. Nekünk legjobb lenne tehát dramai íróinkat úgy jutalmazni-meg, hogy a' beküldött munka harmadik és negyedik előadási jövedelméből részesülnének, előre meghatározott mértékként, teszem száztól húszban. Az első előadást azért mellőzém-el, hogy lármás című de üres tartalmú koholmányok, értékeikhez aránytalan jutalmat ne nyerjenek; az elsőt ismét, a' másodikkal pedig azért, hogy a' jobb költemények, ne talán szerény ajánlkozásaik vagy más esetek által, amazoknál csekélyebb díjjal kénytelenítessenek megelégedni. Ezen mód szerint tehát nem annyira az igazgatóság, mint a' publicum adand részvétele által jutalmat, a' mi nem csekély, nálunk fölötte kívánatos ösztönül fog szolgálni íróinknak, hogy ezután czikornyás nyelvű, 's elméskedéssel gyakran

undorodásig szózott dialogusok helyett, dramai hatású 's a' nézőséget érdekelhető szerzeményekkel ügyekezzenek bővíteni színi literaturánkat; publicumunk így majd reáédesül, 's az idegen izlés lassanként megszűnik.

Nem hallgathatom-el végre még azon ellenkezést, mellyben játékszinünknel a' dramai és hang költészet egymás ellen szüntelen küzdenek, hogy egymás hatásait minél inkább gyöngítsék. Ez valóban legbizonyosb jele gondatlanságunknak, a' megromlott vagy még ki nem fejlett izlésnek; 's mi czéltalanul használjuk vagyis inkább bitangoljuk a' szépművészeteket gyönyörködtetésünkre. Ugyan nem sír e az Olymp, midőn mi játékszinünkben, teszem Hamlet monologja, vagy azon jelenet után, hol Macbeth Banquo véres késértő árnyalakját megpillantja, Straussnak bécsi keringőség, nekünk olly kedves szellemű Walzerjein, vagy a' dudásnak való dudás galopon tipegve, azon kellemes pillanatokra édelgünk vissza, mellyekben mult farsangon a' szép magyar hölgyet, már alig lihegve, megereszkedett 's csaknem borzas repülő hajfürtökkel, izzadtan, düh villogású szemekkel, elrendetlenült, testéhez tapadt öltözetben,

Bachantinaként ugráltattuk, óh akkor boldog, kimondhatlanul boldog karjainkon!

A' drámai előadásoknál minden alkotó résznek egy pontra kell húzódnia, egyesülni és hatni, tehát a' hangszkarnak is, mellyet mi a' hajdani chorusok helyett használunk játékszineinknél. Ha a' színművészetnek e' tekintetből is nagyobb hasznáért, valódibb gyönyörért, több érdeket és hatást kívánnánk adni, a' muzsikai szerzeményeket tegyük intézetünknel, mennyire csak lehetséges, egyező viszonyokba drámai előadásinkkal. A' szomorújátékokat legalább pompás, hathatós és lelkes muzsika, a' vígakat ellenben szelid, könnyen folyó 's enyelgő hang-szerzemények késérjék. — Scheibe úr volt az első, ki erre figyelmeslön, 's egy egész új és fényes pályát nyitott-meg a' művészet országában. Ha jól meggondolom mi sokat nyernének előadásink az általa felállított elvek szerint, hálas tisztelettel szentelem emlékét, szabályait azomban, mellyek minden előadandó játékhoz külön, annak tartalmával egyező muzsikai szerzeményt rendelnek, most még csekély tehetségünk miatt általjában elfogadhatóknak nem tarthatom.

Az volt föntebb, játékszíni sikerhez második föltételem, hogy olly tulajdonu színművésznink legyenek, kik dramai készítményinket művészileg adhassák-elő. Mire nézve, a' már mondottakon kívül, Budapesten föllállítandó játékszínünknél még ezeket óhajtanám figyelembe tartatni:

1. Mind a' két társaságba csak olly tulajdonu tagok fogadtassanak-fel, kik néhány próba alatt csalatlanul bebizonyítják, hogy e' nehéz, sok szorgalmat, tanulást, állandó hajlandóságot 's példás viselkedet kívánó pályára elég lelki 's testi idomokkal bírnak. — Helyes testalkat, minden szerep vitelére illő nagyság, indulatok 's érzemények díszes, élénk 's értelmes kifejezésére alkalmas ábrázat; tiszta, hathatós, hajlékony hang; érthető, kellemes és szép kimondás; értelmesség; leleményes elme; mély és gyors ítélő-tehettég; hív emlékezet; érző szív; fölemelkedni tudó lélek, érzelgőség nélkül; világ és emberismeret; tökéletes nyelvtudomány és olvasottság azon tulajdonok, mellyeket minden valódi színművésznben egyiránt feltalálni kívánok. Mert legyen bár a' színész minden lelki idomokkal is fölrüházva, ha külsője nem elégíti ki, vagy talán botránkoztató, előadása já-

tékszíni sikerhez kívántató áltatást (illusio) nem szülhet. Igaza van azért Knorringtonnak (Marsano sugójában, midőn így okoskodik: „*Ha én a' játékszínbe megyek, 's fön egy fiatal ember beszél a' maga szépéről, mint valamely istenusszonyrul, fölemeli azt a' harmadik égbe, 's annyira szerelmesnek tettetí magát iránta, hogy mi azt alant valóban el is hisszük — a' mi tulajdonkép az igazi mesterség — szinte előre örvend az ember láthatni azon kedvest, ki a' szegény embert úgy eldöríté. Egyszerre valamely lény jő-ki, melly minden szenvedély ellen orvosságul szolgálhat: ekkor bosszankodom, és többé egy szót sem hiszek abból, a' mit amax beszél ottfen; mert nyilván láthatni, hogy az alant levőket csak bolondítja.*“

2. A' kezdő színészeknél gondos megfigyelmezés által tudassék-ki, közülök kinek mi karakterű szerepekre mutatkozik nagyobb hajlandósága, hogy azokra használtván leginkább, magokat ösztöneik szerint, tehát annál hamarébb 's tökéletesben kiművelhessék. Így idővel minden osztályra jeles művészeket mutathatunk. Mert ha vannak is cameleonok, kik mindenféle színt magokra tudnak venni, azok játékszíneknél felettébb ritkák, mivel a' való vi-

lágban keresik inkább 's lelik is szerencsésjüket. — Ezen szemmeltartást a' rendelkezők (regisseurök) fogják tenni, kik a' színészekkel szüntelen érintésben levén, rólok tapasztalásikat följegyezgetik, 's a' fölügyelőkkel közlekedve, találat szerint fognak intézkedni. Rendelkezőkké tehát — tőlök függvén a' szerepek célirányos felosztása 's az egész előadási rend — olly tagok választassanak, kik nagy játékszíni ismérettel, szilárd lelkelettel, 's az intézet java iránt kitünőleg buzgó vonzódással bírnak.

3. Nekünk iskoláink még nincsenek, 's egy hamar nem is lesznek, hol a' dramai művészet, mimica, declamatio — miben fellelte hátra vagyunk — muzsika, táncz 's a' t. rendesen és sajátilag taníttatnának, kénytelenek volnánk más, nemzeti életről nem csak álmodozó népek' példáját követni, 's a' hiányt, képzelt legjobb eszköz utáni vágyódás helyett, lehetőséggel pótolni. A' mi jelen esetben úgy történhetnék-meg, ha *a*) színünkre ollykor ollykor, mint tehetségünk engedné, a' külföldről jeles művészeket hírnánk - még, mieinknek például és követségül; *b*) ha játékszíni könyvtárunkat lassan 's tehetségünként, mindennemű dramai

iratok, rajzok, bírálatok 's folyóiratokkal ellátnók, megszerezvén egyszersmind a' szükséges néperkölesök, szokások, öltözetek 's lakások rajzait 's leírásit, a' hajdan 's újabbkor mythológiáit, a' jelesb ismertetárakat, némelly classicus, történet 's útazás írókat, végre több physiognomiai met-szeteket 's föstéseket, hogy belőlök színés-zink, szorgalmas tanulás és szabályozás után, tökélyre műveltetve, előadásikban hang, beszéd, mozdulat, mim, kor, öltö-zet, tartás 's viselet által a' természetet és valót hiven utánozhatván, művészileg tűn-tethetnék-elő. Hogy nemzeti intézetünk e-féle segéd eszközökkel, hazánk' buzgó fiai 's leányai szíves adakozásik által nem so-kára bőségesen elláttatnék, kétleni sem le-het. Végtére c) ha a' józan kritikát dra-mai műveink 's mutatványink iránt, szeren-cséfelen ideaink következésében, mint most, elnyomni nem törekszünk, sőt inkább, mint a' tudományok mezején legszükségeseb esz-közt, mi nélkül sok dudva, hasztalan 's ár-talmas növények teremhetnek, gondosan pár-tolva használtatjuk. „Az ellenkezés és küz-delmek, a' forrás kűszörüli az elméket, erő-ben tartja a' lelket, 's mit szendergő béke 's nyugalomban tengés húsz év alatt nem

tehetne, azt a vélemények háború, írói párt 's vetekedés, két-három év alatt képes eszközteni.

4. Színművészeket föltétlenül örökös kenyérbe venni 's feleségeik, gyermekeik jövő élelme iránt biztosokká tenni, mi által bennök — magokat jobban mintsem kellene szükséges és fontos személyeknek vélvén — vetekedés, ipar 's engedelmesség helyett, elhülés, tunyaság, engedetlen dölyf 's elbizottság szokott támadni, szint olly káros valamint ha jövődjük iránt egész bizonytalanságban hagyatnak, mert így minden valamire való fiatal ember a' színi pályát kerülni fogja 's olly szolgálatot keres, melly őt végnapjaiban legalább a' koldusbottal 's inségtől menti-meg. — Művésznink mindnyájan mesterek nem lehetnek, de ha azok volnának is nálunk nagy neszt és sok pénzt nem csinálhatnak, 's mivel különben is mostani körülményink számukra annyi fizetést nem juttathatnak, mellynek bizonyos részét jövődjük bátorságosítására félretehették, olly módot kellene találni, melly a' játékszíni jövedelem csonkulása nélkül, ezen hézagot kitölthetné, 's a' színművészetnek nem csekély elősegelésére szolgálna.

Ha a' színművész (Szinjátzó, alakos, komediás, actor, dramai művészre nem illő nevezet) csak állandó, hasznos szolgálat 's feddhetlen magaviselet után tarthat számot nyugalom - pénzre, 's máskép nem, ha tovább ennek alapítványa 1-ször a' színészek által némelly csekély vétségért fizetendő birság-pénzek 2-szor a' jutalomjátékok jövedelmeknek bizonyos része. 3-szor az évenként e' czélra adandó mutatvány bevétele. 4-szer önkényes ajánlatok teendik, a' játékszini pénztárba különös számadás mellett befolyandok 's biztos helyre haszonhajtás végett kiadandók, úgy itt is czélt értünk és pedig fölötte hasznos következésüt.

Szinészink tehát és pedig mind a' két társaságtól, kik elemültség, betegség vagy más véletlen el nem hárithatott eset által művészi tehetségiket elvesztették, nyerjenek nyugalompénzt érdemik szerint, de azzal minden további kötelezés alól csak azon esetben oldoztassanak - fel, ha épen semmi szolgálatra sem lennének alkalmasak, különben tartozzanak az igazgatóság pártfogása alatt helyben maradni, 's midőn a' szükség kívánandja, mint néma személyek, a' pénztár könnyebbségére, föllépni. Azt meghatározni, mennyi szolgálat-idő kívántassék a' szí-

nész nyugalmaztatására, nem lehet, mert egyik korábban a' másik később válhatik tehetlenné. Én a' színészi pályát, nem a' dolog természetéből, mert lehet színész ki egy év alatt előbb halad mint más 5 — 10 vagy több esztendő alatt, hanem bizonyos rendszer kedvéért három szakaszra osztom: első a' kezdő, 5 évvel; második a' képző megint öttel; harmadik végre a' művelő, mellybe tíz esztendő lefolyta után lép a' színész; 's úgy vélném elaggulásért magyar színésznek csak 25-öt évi tartós szolgálat után adhatnánk — ha tudniillik alkalmatlanná vált — nyugalom-pénzt 's akkor is csak úgy, ha legalább tíz esztendőt töltött játékszínünkön 's azokból is legalább ötöt művelő éveiből, a' más ötöt kezdő és képző korából. A' németnek szinte 25-öt év után, de azon föltéttel, ha belőlök 15-töt szolgált volna színházunkban, 's pedig legalább 10-et művelő a' többi ötöt kezdő vagy képző esztendeiből, a' más tízet okvetlenül a' külföldön töltvén-el. Véletlen szerencsétlenség esetre, hol különféle körölmény adhatja-elő magát, előre intézkedni nem lehet.

Már ha illy elvek szerint rendeljük-el színészink iránti dolgainkat 's őket azon ke-

csegtető de egyszersmind illő érdeletbe helyezzük, mellyekről föntebb tevék említést, játékszínünk remek mutatványival, a' benne található szoros rend, egyesség, személyzetének művészhez illő nemes viseleté 's azon vett józanabb irány által, mellyből eredő üdves sikerére nézve akár mi más intézettel vetélkedhetni fog, bizonyosan követésül veendő példa gyanánt állandó nem sokára, csak nemzetiségünkkel enyészhetendő.

Előadván 's ittott talán kelletinél bővebben is egyesítve alkotandó játékszínünk bel- és kül-elrendeltetésére szabályul szolgáló elveimet, most már jóvedelme iránt fogom némínemű nézetimet közleni, mi nélkül a' legszerencsésb eszközök sem maradhatnak célirányos munkálatban 's így szándékunk teljeseése állandó 's valódi sikerü nem lehet.

Játékszin, melly saját keresményéből nem tarthatja fel magát, egy időelőtti, minden ápolás mellett csak gyöngéledő, 's korán elhaló szülemény. Ezt Kolosvár, Kassa, Fejérvár bizonyítják. Ilyen lenne mint már több ízben megmutatám a' pesti külön alapítandó magyar játékszin megint azon ok-

bul is, mivel Budapest tapasztalásként három játékszint tartani nem képes.

Játékszín élete a' közönség részvétele. Miután főntebb azon módokat előterjesztetem volna, mellyekkel egyesülendő intézetünket, legelőbb is a' publicumot kielégítő állapotba helyezni 's azután fokoként nagyobb és nagyobb tökélyre emelni mulasztatlanul szükségessé 's kívánatossá tehát olly karba tenni lennének képesek, hol önszerzeményéből tartós, virágzó 's termékeny korát minden áldozat vagy is erőködés nélkül elérhetné, úgy vélem meggyőzőleg kifejtetem mint kellessen ezen részvételt játékszínünk 's annak különösen honi része iránt megnyerni, minélfogvást kerülve minden untató ismétlést, csak némelly, még nem említett, de jövedelmének megsökkenése tehát magának játékszínünknek elerőtlenítése nélkül félre nem tehető szabályokathozok itt elő.

1. Játékszínünknel kivált kezdetben, 's a' nemzeti társaság által csak érdekes darabok, helyes előadással hozassanak szinpadra, hogy a' közönség hajlandóságát megnyervén, az intézet tartós életre juthasson 's vele később észrevehetlenül azon fordulatot megtehessük, mellyet mind a' szinművészet

mind pedig a' haza java olly igen kíván. De valamint felette káros következt hozna magával, ha nem tekintvén a' publicum' jelenleg divatozó játékszini izlését, tüstént 's mintegy erőszakkal reformatiohoz fognánk; szint annyi kárt szülne az is, ha gondolóra nem vevén, hogy mi játékszini bérlők nem vagyunk, 's nem pénzbeli nyereség a' mire törekszünk, minden ügyekezet csak bő jövedelemre fordíttatnék, 's igy bérlői alacsonyossággal, valódi haszonra nem tekintve, a' publicum vásottságát csupa spectaculum darabokkal még magosabb fokra rugtatnánk; mert ha az eleinte szép karba helyezné is a' játékszini pénztárt, végre csakugyan, mindig ujnál ujjabb, fényesebbnél fényesb látványok után sovárogván, bizonyosan kimerítné. Válasszuk tehát a' közép utat, 's tekintsünk jobbra, ott a' művészet, tekintsünk balra ott a' publicum 's körülményink fogják megmutatni minő irányt tartsunk, ha czélt akarunk érni.

2. A' bemenet-ár, mind a' két társaság előadásira egyenlő, mérseklett legyen 's a' publicum tehetségéhez szabva. Budai színházunknál, kivált nyáron által, valamivel kevesebb, hogy azokat is részvevőkke tehessük, kik ellenkező esetben — Pestet

messzilve — más ócsobb mulatságot keresnének. Vásár alkalmával azonban, fényes és új mutatványok ürügye alatt, a' bémenet-ár valamivel magasbra emeltethetnék. Mivel tovább egy részről erőltetni senkit sem lehet, hogy ha német előadásinkat meglátogatja a' nemzetieknél is megjelenni tartozék és viszont, más részről pedig számosan lehetnének, mint vannak is, kik megszokott időtöltésből mind a' két társaság játékait látni óhajtanák, a' bérletek háromfélék legyenek: lehessen ugyan is csupa német előadásokra külön 's ismét külön csupa nemzetiekre egyenlő számban és díjjal, végre vegyes előadásokra de jóval ócsóbban bérleni. Ekép 's kivált az utóbbi móddal nézőségünk száma növekedvén, nem csak a' jövedelem fog szaporodni, hanem egyszer'smind nemzeti játékszínünket — az igen jutalmas áru időtöltés miatt — olyanok is meglátogatják, kik azt máskép nem tették vagy talán minden akarat mellett is, nem teheték volna; mi által a' honi nyelvet és művészetet megszokják 's megkedvelik. A' külön állítandó játékszín ezen nagy tekintetű eszközés móddal sem fog bírni.

3. Az úgy nevezett jutalom-játékokat, mellyek jövedelme többnyire légalkattal,

nagy és különféle színű szinczéduláktul 's lármas czimtól függ, mik is gyakran a' legjelesb művésznek kevesebbé kedveznek vagy kedvesek hogy sem az aljasnak, mint bizonytalan 's nem mindég igazságos kedvezéseket játékszínünknel egészen eltörteném, ha máskép elintéztetve — jövedelmeik a' jutalmazott színész' tekintetéből gyakran tetemesek levén — a' mostaninál szebb hasznot nem ígérnének. Jutalmaznók - meg tehát ugyan mi is színeszinket, de csak ügyekéért és ösztönül, de nem kikötőleg, hanem csak midőn az igazgatóság szükségesnek 's igazságosnak találná, nem a' jutalomjárték egész vagy fél jövedelmével, hanem bizonyos, a' jutalmazandó színész érdemeihez szabott 's neve alatt kihíresztelt játék jövedelméből kitelhető mérsékelt sommával. A' jövedelemnek ne talán e' felett 's az előadási költség megtérítése után fenmaradt mennyiségének fele a' nyugpénzi alapítvány' más fele pedig a' játékszíni pénztár javára fordítandó. — Illő fizetéssel ellátott 's nyugpénzre számolható színészink ezen rendelkezés módot bizonyosan magok is jónak 's a' mostaninál czélirányosbnak találандják.

4. Költség kémellésül nehogy t. i. mutatványoknál hol — kivált roppant színhá-

zunkban — nagy statista személyzet kíván-
tatik, idegen emberek díj mellett legyenek
fölvendők, sőt csekélyebb szerepekben is
tartozzanak az alsóbb rendü színészek egy-
mást viszont segítőleg föllépni. Ezen köte-
lességet a' jelesebb művészekre, szoros ér-
telemben vett dramai előadásoknál — fön-
tebb érintett okoknál fogva kiterjeszteni nem
lehet; de igen is operákban, néma- és táncz
játékoknál, mellyekhez a' már megszerzett
készségen kívül egyéb — mély fáradságos
tanulás — nem kívánatik.

5. Külföldi híresb színművészekre költ-
séget pazérlani, vagy őket egykét előadá-
sért jutalomjátékkal megtisztelni nem taná-
csos, mert az ujságon kapkodó közönségben
kelletnél gyakortább megjelentükkel magok
iránt vágyódást gerjesztenének 's a' honiak
iránt elhülés támadhatna. Végre

6. a' játékszíni közös ruhatár 's diszít-
mények tartassanak illedelmes és kielégítő
karban, de hasztalan pompára 's fényre költ-
ség ne vesztegetessék.

Ihol az elvek, módok és föltételek, ha-
nem rendszeres sorozatban is de elég bőven
's érthetőleg előadva, mellyek szerint, —

a' mint kiszámították 42 évi, tehát fiatalabb mint gondoltam — érzékeny óhajtásunk tárgyát, fővárosinkban állandó nemzeti játékszint minden haladék, akadály és sikeretlenségűli félelem nélkül, tehát tüstént, könnyen és biztosan — mert így kívánják, mint tapasztaljuk és megmutatám körülményink — valósítani lehetne. Szerintök ugyan is tüstént és könnyen, mert külön színházat építeni, kikészíteni — mihez több év és százezer forint kívántatnak, szükségünk nem volna; mert Pest városa, a' haza nevében fölszólittatván játékszínét, melly most igazságtalan és czéltalanul csak egy részét elégíti ki lakosinak, intézetünk számára örömmel és hálával mingyárt általengedné; mert abban azon 46,414 frt. $53\frac{2}{3}$ xrral, mellyek t. Pest vármegyénél e' tárgyra részint kész pénzben, részint oklevelekben szabad rendelkezésül készen állanak, előadásink a' mostani béridő lejártával mingyárt elkezdedhetnének.

De biztosan is, mert az igazgatóság olly jeles férfiakra volna bizva, kik e' szent ügyben minden kitelhető ügyekezettel 's lélekisméretesen járnának - el; mert jeles és egyeségben élő színművészek lennének, kik a' nézőséget kielégítenék 's a' nemzeti játék-

szin iránt érdeket gerjesztenének; mert játékszínünk a' publicumnak mindig megtartható érdekén, tehát soha ki nem fogyható sőt minduntalan növekedő tőkén alapulna. — Biztosan végre még az egy okbul is, hogy így Pestnek csak egyetlenegy játékszine lenne, mellyet mindenkor és mindég bőséges jövedelemmel ellátni elég tehetséggel bír. Nem kívántatnék két hangászkar, két rendbeli díszitmény, ruhatár, két rendü szolgálói személyzet, mint ellenkező esetben, a' mi igen nagy részét emészti-meg a' jövedelemnek 's csak nem annyira rug-fel mint a' művészi személyzet tartása.

De mind ennyi kedvezéseket meghalad a' siker egyesült játékszínűnköt 's egyedül csak általa eredhető. A' szinművészet jobb irányt veendhet 's vissza álltathatik ama el-sajátolt isteni erejébe, mellyel az emberi szívet és lelket a' gyönyörök ama bájos országába varázsolhatja által, hol a' való szép és jó tiszta forrása csörgedez; a' magyar játékszin 's vele a' nyelvet sokan meg fogják ismérni, kik másképen azt nem tették vagy nem is teheték volna; honosinknak kevesebb alkalom adatik egyedül az idegen játékszinhez szithatni, — mert mellyike fog előbbkelő vagy tehetősb hazánkfiái közül

egy házban csak a' német előadásoknál jelen-
ni - meg? Budán, a' mi ellenkező esetben nem
történhetik, magyar játékszin leend; végre
vándor színész - társaságink is tökéletesbül-
hetnek 's mint eddig sőt még jobban pártol-
tatva, nagyobb városinkban állandóságra ver-
gődhetnek, e' fölött ha a' szükség művészeti
iskolát mulhatlanul kívánna, azon pénznek
negyedéből, mellyet máskép külön játékszin
építésre 's fentartásra kellene fordítani, azt
is könnyen állithatnánk. De a' mi legfőbb
egyesült játékszinünk által kiki akaratja
ellen is — de minden kényszerítés nélkül
részt fog venni az igazgatóság vagy is ille-
tőleg a' nemzet azon ügyekezeteiben, hogy
egykor fő városunkban egyedül a' magyar
játékszin legyen az, mellyet lakószai, ki-
válni fognak.

Tegyük már most mérlegbe a' nehézsé-
gek, akadályok, bizonytalan 's minden eset-
re csekély siker mennyiségét, mellyet játé-
kszin állításnál meggyőznünk 's rettegni kel-
lene eresszük azután fontolóra, de nem be-
kötöt főnek 's hiu vágyolom, elfogultság,
idegen érzés fegyverét a' mérlegre ne vet-
hesse, 's a' valónak, igazságnak tanuljunk
hódolni.

Értekezésem jóval szaporodnék, ha megmutatnám, mi költséges 's nehéz föladás legyen nekünk — mostani álladalmunkban — hazánk főpontján egy külön nemzeti játékszin létrehozatala, 's még is mi ujat mondhatnék tárgyokról, mellyeket mindenki bőven ismér 's gróf Széchenyi magyar játékszinről irt munkájában unttig (ezen szó itt tárgyilag értessék) kimerített. — Olly hamar tehát és könnyen mint ellenkező esetben magyar játékszinünk Pesten semmikép nem állhat; mert diadalmaskodják is a' bal nézet, hogy célra - jutáshoz külön színház elkerülhetlenül szükséges (mi által magunkat ál fogalomtul származó véleményként egyszersmind alacsony zsellerkedéstől megóni akarjuk, holott épen így leszünk igazi 's talán örökös, jótéteményekből éldegélő Kleinhäuslerek) legyenek legyőzetye az akadályok és nehézségek, hány évnek kell még addig lefolyni, midőn nemzeti Thaliank, kívánatként, egyszerü kis hajlékát megnyithatjuk? Évödjünk csak terveken, játszodozunk a' kérdéses ügyyel, hisz úgy is csak játékszint illet, hisz van idő 's mi nélkül eddig ellehattünk 's még is párduczos eldők unokái, dicső nemzet tagjai maradtunk, az most sem lehet olly igen szükséges? Az-

után mennyi még a' fontosabb létesítést kívánó tárgyak száma. P. o. építessünk külföldön 's külföldiek által gőzhajókat, hogy addig is mig kereskedésünk 's több keresetmód leend a' fuvar vagy transito-bér ne pénztelen népünket, hanem inkább néhány tőzsért gazdagítson. Hisz más nemzeteknél is nem a' már első akadályain túl szabadult kereskedési ipar és szorgalom öntött vasútkat, ásott csatornákat, teremtett gőzhajókat, sőt inkább ezek valának amannak alkotóji. Végre ha föl vesszük, hogy nyelvünk és színművészetünk még fejletlen, a' némettel versenyre nem kelhet, 's a' jobb izlést kielégíteni nem képes, hogy a' görög, római, olasz, spanyol, francia, angol 's német nyelv és játékszín mingyárt kezdetben olly pontján állott a' műveltségnek, mint Aeschylus, Asinius Pollio, Alfieri, Calderon, Corneille, Shakespeare és Goethe korában; hogy Udvardi urnak talán igaza van, nemzetünk csak uraságra született és semmi alacsony mesterségekre, millyen a' játékszín nem alkalmas, úgy bizonyára sok és nagy okunk van a' dologgal nem hirtelenkedni.

De mind ez nincs így, mert azonban mig budai magyar színész társaságunk,

esekély jövedelme miatt önkényes hazafiúi adakozások által bátorságosittatik, addig Pest városa annyira látja 's érzi szükségét egy külön magyar játékszinnek, hogy, ha a' szájrol szájra repkedő vélt örvendetes hírnek hitelt adhatni, létesítését már tanácskozásba is vette, 's ha tanácskozástól nálunk mindíg bizonyos sikert várhatni, tehát a' külön magyar játékszín Pesten egykét esztendő után állani fog 's budai színész társágunkat — mellyet addig t. Pest vármegye buzgó pártfogása, mint reményleni lehet, föntartand — bele szállíthatjuk.

De valljon megvalósultnak hihetjük e ez által amaz allegorikai némázatot, mellyel budai színészünk folyó év első estvéjén lépék - meg a' nézőséget, hol előítélet, részvétlenség, idegen izlés és szegénység által üldöztetett Thaliankra elvégre fény mosolyog, 's ő Buda és Pest városok védpaizsai alatt vándorbotját földbe szegezi? O igen, minden kétség nélkül hihetjük, mert Thalia istenasszony létére a' jövendőt előre látván, vándorbotját itt sem vetette - el valamint egykor Kassán. — Én legalább hiszem.

Budapestnek külön magyar színházunkkal három játékszíne lenne, három ugyan akkor midőn tapasztalásként, kettőt sem tart-

hat állandóul életben. 'S ezt nem kevés nép-
 sége vagy tehetsége miatt, hanem mivel la-
 kóinak nagyon csekély része talál gyönyör-
 rüségét e' nemesebb multság nemében, 's
 ezek közül is a' fölősebb szám csak olly
 mutatványokban lel kedvtöltést, mellyek
 aránytalan jövedelem mellett nagy költség-
 be kerülnek. Itt az ok miért a' budai színház
 csak akkor lehetett állandóul folyamatban
 midőn a' pesti játékszin bérlője — keze alatt
 levén — tehetős személyzetével vagy jöve-
 delmével ezen kívánatot vagy hijányt kielé-
 gítheté 's pótolhatá. Itt az ok továbbá miért
 jelenleg a' pesti játékszin is csak ugy tart-
 hat számot nagy számu nézősége, ha a' pub-
 licum izlése szerint intézkedik. Operak, bal-
 letek, spectaculumok, külföldi művészek
 tölthetik csak meg a' házat. Illyeseknek pe-
 dig az egész lakóság kedvelője, különben
 nem volnának kénytelenek budai magyar szí-
 nészing valami új vagy jutalomjáték miatt
 a' pesti színház előadásira figyelmezní, 's
 nagyobb jövedelemért énekhez, tánczhoz,
 hangászathoz 's idegen nyelvű színészekhez
 folyamodni 's ezek fölléptével magokat sőt
 mint a' napokban egy Bavius, a' különben
 igen jeles Grillné asszonyhoz irtt verséiben
 említé, a' hazát megtiszteltetve érzeni. (L.

az 1834 Honm. 40 számát) Már ezen izlést, valamint fentebb előadtam a' külön vált német játékszin mellett soha meg nem változtathatjuk, 's nálánál jobban, vagy vele hasonlag ki se elégíthetjük. — Budapestnek továbbá nincsen két felekezetü népsége magyar t. i. és német, mert egészen magyar 's egészen beszéli vagy érti a' német nyelvet; nincsen tehát kit szükség kényszeríthetne, mulatságot magyar játékszinben keresni. Hány lesz majd ki egykét elásitozott patriotismusi estve után, már megszokott helyére fog menni, szíve és lelke tápláltatását jövő vasárnapra hagyván. Ugyan mi suly lehetne még most az, melly Budapest lakóit ugyan azon estve 's két német játékszin mellett a' magyar színházba vonhatná, midőn itt teszem egy száz arany jutalmat nyert jeles költeményt egyszerű czimmel, amott pedig talán Toldnak valami új férczeletü tüneményes koholmányát új diszítménnyel, ruházattal, talán lovakkal 's vélt híres külföldi művész fölléptével híresztelné a' szinczédula? Vagy talán azt képzeljük, hogy a' pesti német játékszin bérlője a' magyar kedvéért, ha annak célját ismerni 's becsülni tudná is, önhasznát félretévén majd az efélékkel fölhágy 's versenyeni nem fog?

'S ha küzdésre kerül a' dolog — a' mi bizonyos — nem ő annyi erővel és segedelemmel, hanem mi, csak most éledezők 's gyöngék, fogunk diadalmaškodni?

Mind ezt, 's a' mit már ide illhetőleg másutt mondtam, fontolóra vevén, tartós és állandó életet a' magyar játékszínnek fővárosunkban külön színház által nem remélhetek, — Igen de jövedelme pótlására az alapítvány és szorultság állapotjában majd gyűjtendő hazafiui adakozások? Úgy van, hisz' épen azok' előleg kijelentett szüksége bizonyságom, hogy a' publicum érdekén, tehát biztosan magyar játékszín Budapesten, külön színházban, legalább még most, nem állhat: mert azon kútfők nem csak kiemeríthetők, de fölötte bizonytalanok is. — Egyedül csak a' közönség részvéte ki nem apadható forrása a' játékszín jövedelmének. — Sőt mi több, ezen önkényes ajánlatok részvétlenséget is okoznak, mert leendhetnek az illető adakozók között olyanok, kik magokat e' hazafiúi áldozat által, minden további tartozás alul e' nemzeti intézet iránt, fölmentve lenni gondolván, játékszínünket, legfeljebb — a' mostani buzgalom praxissaként — bémenetárral, de személyes jelenlétökkel megtisztelni nem fog-

ják. Ha ők nem, ugyan miért mi? lesz több felől a' jelszó.

Én makacs nem vagyok, tehát azt is megengedem, hogy a' magyar játékszín, nem bánom, sőt szeretném, valami csuda által, a' némettel megküzdhető állapotba helyeztethetvén, előadásait tartósan folytathatja, de nem azt, hogy vele ama sikert 's üdves következéseket elérhessük, melyek miatt a' két játékszín egyesültét leginkább óhajtanám. — A' német játékszínnel ugyanis a' közönség mostani ízlésének egyiránt leszünk kénytelenek kedvezni; mert ha azt nem tesszük, mint már bőven megmutattam, részvételére számot nem tarthatunk; tehát vetélkedve egymással, a' játékszín való céljától, a' mi szív és lélek-képzés, időről időre messzibb és messzibb esünk, 's egykor megújítandó elavult színpadi kárpitunkra, Apollo 's követői helyett, tárgyütőleg, bátran Bachust, Faunokat, Sileneket, Satyrokat föstethetünk, Bachantinnakkal és Syrenekkel.

Vannak Budapest lakosai között számtalanok, kik a' német játékszínt megszokták, 's nyelvét a' honinál jobban értik ugyan, de ha módjokban lenne, 's tetemes áldozat nélkül történhetnék — mint az egyesült szín-

háznál, hol ma német, holnap magyar előadást láthatni, és pedig bérletben jutalmasabban, mintha ugyan annyi szamu csupán német játékok béreltetnének, — a' magyar játékszínben is megjelenének, mi által a' hazai nyelvet és játékszínt idővel megkedvelhetnék. Már a' külön színházzal ez a' kedvezés sem ajánlkozik, mert hogy ezen személyek szokott és tökéletesen értett mulatságaikkal egészen fölhagyjanak, vagy pedig fölváltva, kétszeres költséggel, ma a' német, holnap pedig a' magyar színházba menjenek, álmodni sem lehet. Végre így a' közöttünk mulató idegenek 's hazánkiai is egészen elkerülhetik játékszínünket, a' mi ellenkező esetben nem történhetnék meg. Tehát a' nemzeti nyelv és színészetre sem lesz olly jótékony kihatása a' külön épült játékszínnek, mint azt egyesült intézetünknel bizonyosan várhatjuk; sőt inkább a' külön-nyelvűségnek állandó választó vagy közfala 's táplálója marad.

Mivel nem hihetem külön játékszínünket olly karba állíthatónak, hogy egyszerre mind a' budai csekély jövedelmű szint is, vagy a' német színház-bérlőnél inkább elláthassa, az itteni publicum, főkép télen által, ha állandó hídkunk lesz is, tőle egészen

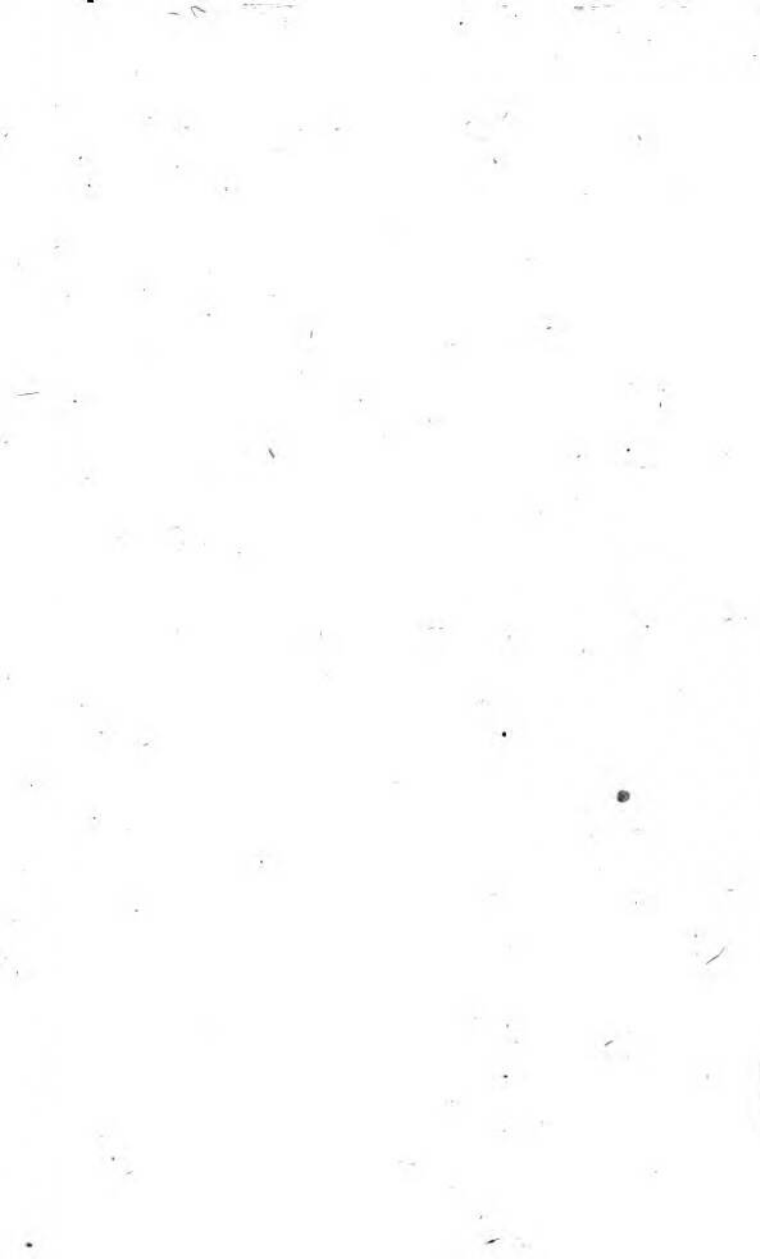
elpártol, 's ott fogja magát kielégíteni, hol azt könnyebb szerrel 's nagyobb kényelemmel teheti, és pedig nyárban is. Tehát a' külön játékszínnel még az utánna vágyódó közönség része sem elégíttethetik-ki egészen.

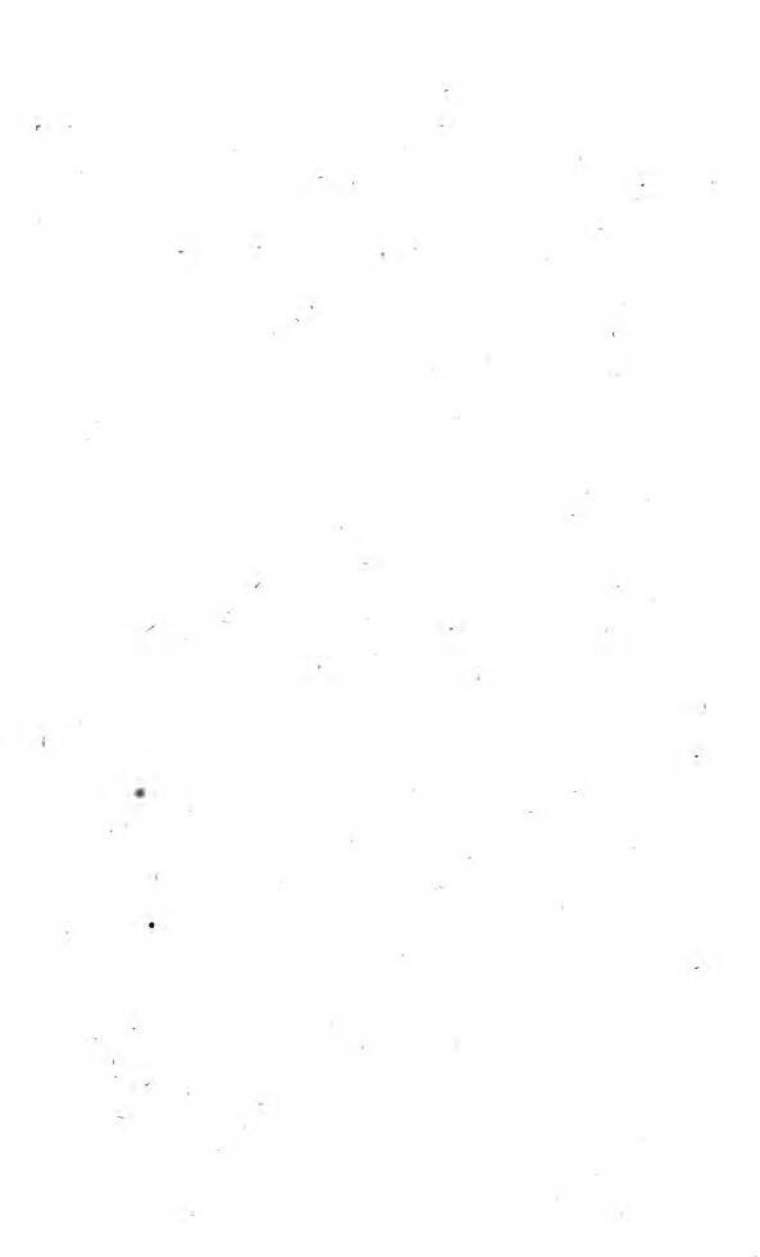
Végre, mellette a' declamatio, mimica, táncz és muzsikának 's átaljában a' szépmesterségeknek iskolát emelni, 's itt-ott tengező, de a' vélnél több hasznú vándorszínész társaságinkat tovább is 's még jobban pártolni, sokkal kevesbé leendhet, mint egyesített játékszínnél, mert annyi százezer után, játékszínért, 's mindig csak azért, áldozatokat várni és kívánni, szerénytelen-ség 's alkalmasint békétlenítő hasztalan fáradozás fogna lenni.

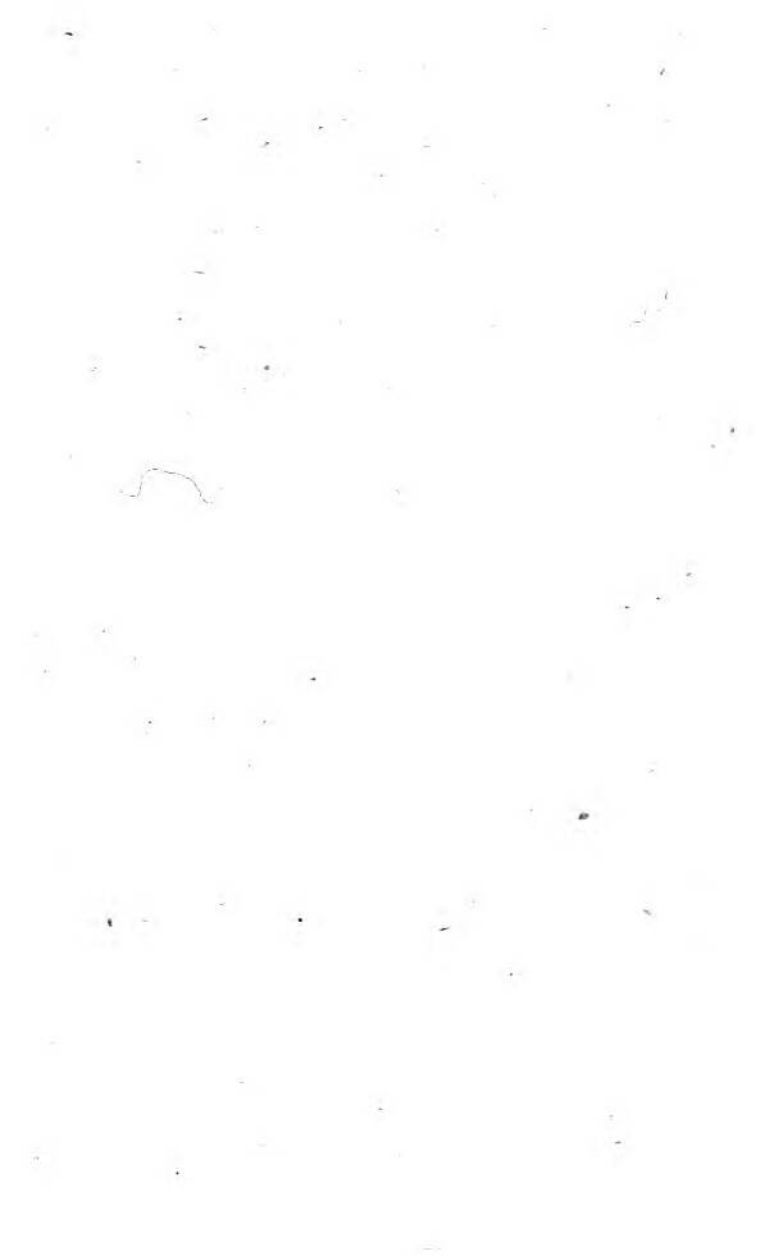
Magyar játékszín tehát Pesten elkülönözve olly hamar, olly könnyen 's olly biztosan nem állhat-fen, 's annyi sikert és olly mértékben nem adhat, mintha a' fenálló színházban a' némettel egyesítették.

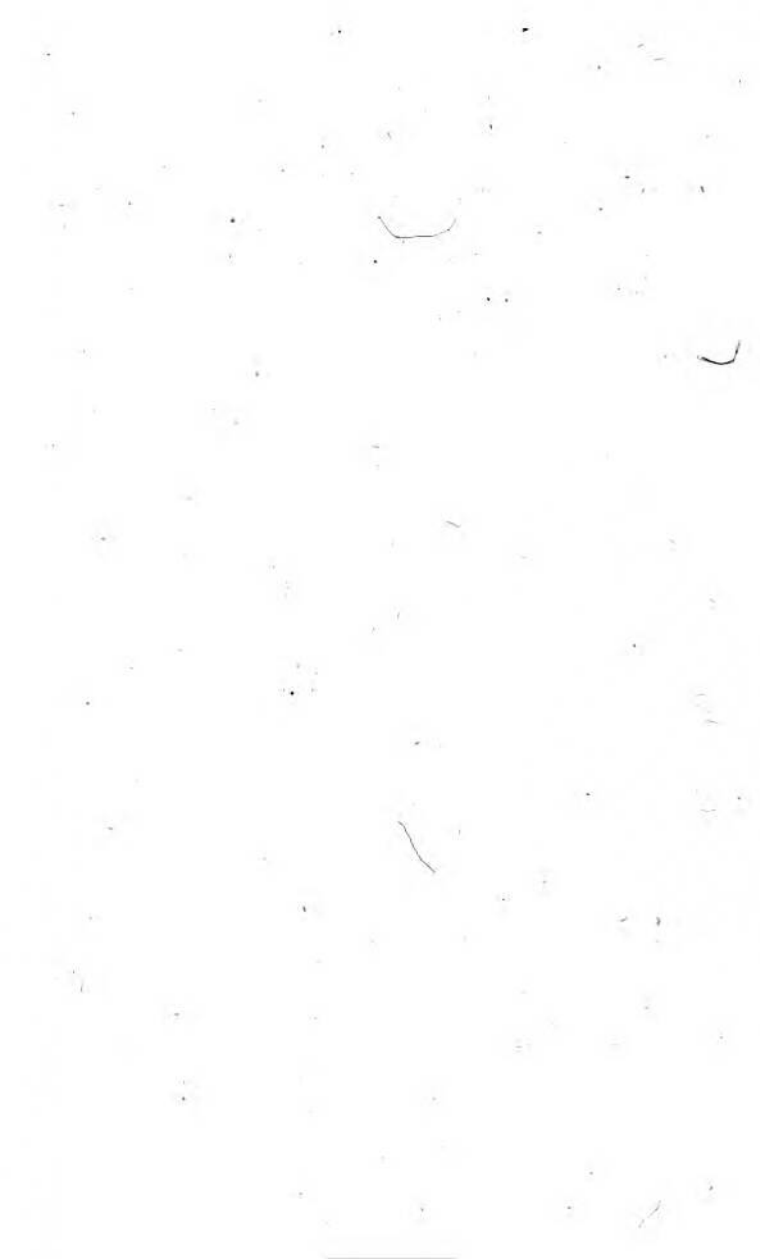
Midőn ezt megmutatni értekezésemnek fő céljául vettem, nem egyéb volt szándékom, mint hazám iránt tartozó kötelességemet teljesítve nézetimmal, ha t. i. helyesek, honosimat figyelemre költeni, nehogy elragadó buzgalommal, vagy álnézetektől ve-

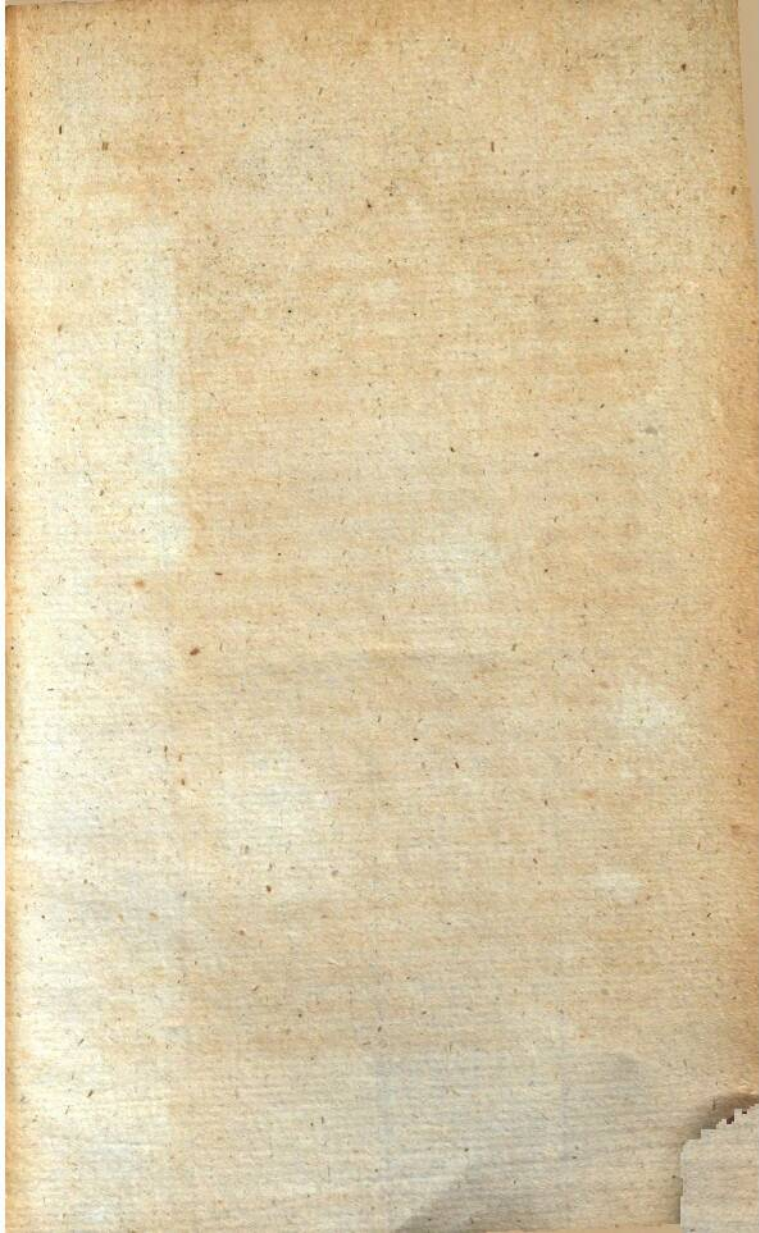
zettelve, megint olly lépés tétessék, hon-
nét előmenet és siker helyett, csak hátra-
maradás és sikertelenség következhetik.

Österreichische Nationalbibliothek

+Z15595603

